

Het ging gewoon vanzelf

De vroege loopbaan van criminele allochtone jongens

Bureau Driessen
Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek

Utrecht, september 2002

Het ging gewoon vanzelf

De vroege loopbaan van criminele allochtone jongens

H.M. Op den Kamp
C. Halfhide
F.M.H.M. Driessen

Bureau Driessen
Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek

Utrecht, september 2002

ISBN 90-73259-31-2

© Bureau Driessen, Utrecht, 2002.

Bureau Driessen
Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek
Hiëronymusplantsoen 8
3512 KV Utrecht
030 - 2 33 47 79
site: www.bureaudriessen.nl
mail: bd@bureaudriessen.nl

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	
Inleiding	1
<i>Achtergrond en vraagstelling</i>	<i>1</i>
<i>Opbouw van het rapport</i>	<i>2</i>
Hoofdstuk 2	
Het veldwerk	3
<i>Werkwijze</i>	<i>3</i>
Voorselectie — Afspraak — Achtergrond interviewers — Wijze van interviewen	
<i>Tussenpersonen</i>	<i>5</i>
Politie — Jeugdzorg — Straathoekwerk — Buurt- en jongerencentra — Sneeuwbal — Overige sociale projecten — Geen succes bij de tussenpersonen	
<i>Betrouwbaarheid</i>	<i>8</i>
<i>Criminaliteit</i>	<i>9</i>
<i>Samenvatting en conclusie</i>	<i>9</i>
Hoofdstuk 3	
Resultaten	11
Achtergrondkenmerken — Achtergrond ouders — Schoolloopbaan — Contact gezin — Contact overige familie — Contact buurt — Contact overigen — Voorbeeldfiguren — Aard van de vrienden — Bekendheid met crimineel of deviant gedrag — Begin van de criminele activiteiten — Rol van familie bij het begin criminaliteit — Groepsvorming — Aard van de criminaliteit — Detentie — Contacten politie — Stoppen met criminaliteit — Zicht op de toekomst	
<i>Samenvatting en conclusie</i>	<i>26</i>
Hoofdstuk 4	
De Rol van de Sociale netwerken	29
<i>Netwerktheorie</i>	<i>29</i>
Socialisatie tot crimineel — Allochtone netwerk — Autochtone netwerk — Criminele netwerk	
<i>Conclusie</i>	<i>32</i>
Hoofdstuk 5	
Samenvatting en conclusie	34
Veldwerk — Resultaten — Sociale netwerken	
<i>Conclusie</i>	<i>36</i>
<i>Suggesties voor nader onderzoek</i>	<i>37</i>
Kwalitatief onderzoek — Kwantitatief onderzoek	
Bijlage	
Inventarisatielijst interviews	41

Hoofdstuk 1

Inleiding

Achtergrond en vraagstelling

Naar de aard en aanpak van de allochtone jeugdcriminaliteit zijn reeds veel onderzoeken uitgevoerd, maar deze hebben geen eenduidig inzicht opgeleverd in de oorzaken en achtergrond van de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteitscijfers. Tegen deze achtergrond heeft Bureau Driessen in opdracht van Politie & Wetenschap, een theoretische studie uitgevoerd om na te gaan in hoeverre met een netwerktheoretisch perspectief vooruitgang geboekt kan worden. Uit dat onderzoek blijkt op de eerste plaats dat de oververtegenwoordiging van allochtonen in de criminaliteit substantieel is. Verder blijkt dat zeer veel verschillende theorieën (bijvoorbeeld cultuurtheorieën, sociale controle theorie, selectieve migratietheorie) ontwikkeld zijn om deze oververtegenwoordiging van allochtonen in de criminaliteitscijfers te verklaren. De theorievorming stagneert, omdat er geen integratie plaatsvindt van de diverse benaderingen.

Het is echter mogelijk, zo blijkt uit deze studie, om een samenhangend beeld te schetsen van de allochtone jeugdcriminaliteit in termen van de deelname aan sociale netwerken. De netwerktheoretische benadering biedt een integratie van bestaande theorieën en onderzoeksbevindingen. Op basis van de mate van deelname van allochtone jongeren aan het allochtone netwerk (gezin, familie), het autochtone netwerk (school, buurt, werk) en het criminele netwerk (criminele vrienden, bende) zijn voorspellingen geformuleerd over de kans op het starten van een criminele carrière (zie hoofdstuk 4). Deze voorspellingen worden niet weersproken door bestaand Nederlands onderzoek en evenmin door buitenlandse studies. Deze voorspellingen konden slechts globaal getoetst worden aan bestaand empirisch materiaal. Een nader onderzoek naar de empirische waarde van deze voorspellingen is derhalve gewenst¹.

Parallel aan dit meer theoretische onderzoek heeft Politie & Wetenschap aan een ander onderzoeksbureau opdracht gegeven de allochtone jeugdcriminaliteit middels kwalitatieve interviews met jeugdige criminele allochtonen nader te verkennen. Dit onderzoek kon niet succesvol worden afgesloten, daar men er niet in slaagde jeugdige allochtone criminelen op te sporen voor een interview. Zodoende ontstond de indruk dat het in principe onmogelijk is criminele allochtone jongeren te benaderen voor een interview.

Volgens Bureau Driessen bestond er onvoldoende zekerheid dat het interviewen van criminele allochtone jongeren in principe onmogelijk is. Vandaar dat aan het

1. Driessen FMHM, Völker BGM, Op den Kamp HM, Roest AMC, Moolenaar RJM (2002) *Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit*. Zeist: Kerckebosch.

Programma Politie en Wetenschap werd aangeboden een kleine verkennende studie uit te voeren, waarin nogmaals een poging gewaagd zou worden deze jongeren op te sporen en te interviewen.

Het onderhavige verslag is het resultaat van deze verkennende studie onder criminele allochtone jongeren. Twee vragen staan centraal:

1. In hoeverre is het mogelijk deze jongeren te bereiken en via een interview relevante informatie van hen te verkrijgen?
2. In hoeverre bevestigen deze interviews de hypothese dat de sociale netwerken van deze jongeren (familie, buurt, school, vrienden) van doorslaggevend belang zijn voor het beginnen met en continueren van crimineel gedrag?

Recente onderzoeksresultaten gebaseerd op interviews met criminele allochtone jongeren zijn er momenteel nauwelijks. Genoemd kan worden het rapport van Snel en Wilken (2000)¹ over de achtergronden van straatroof in Almere. Dit onderzoek bevat een cijfermatige analyse en een kwalitatieve analyse. Uit het rapport volgt dat het aantal straatroven sterk gestegen is. De jeugdige daders hangen rond met hun vriendengroep en beslissen spontaan een straatroof te plegen. Motieven die genoemd werden om een straatroof te plegen, waren: het hebben van veel geld, discriminatie, gebrek aan aandacht van de ouders, privéproblemen, aanleg en imitatie van familie en/of vrienden.

Opbouw van het rapport

De verslagen van de interviews zijn niet openbaar, omdat de respondenten volledige anonimiteit gegarandeerd is. De opbouw van het rapport ziet er als volgt uit: in hoofdstuk 2 wordt verslag gedaan van het veldwerk. Per traject wordt de wijze van contactlegging besproken. Daarnaast komt de wijze van interviewen en de vragenlijst en de betrouwbaarheid van de gesprekken aan de orde. Hoofdstuk 3 bespreekt vervolgens de inhoudelijke resultaten. Aan de hand van de topics die tijdens het interview ter sprake zijn gekomen, worden de bevindingen samengevat. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 de interviews geplaatst in een netwerktheoretisch perspectief door de mate van deelname van de jongere aan het allochtone, autochtone en criminele netwerk te inventariseren. De bevindingen worden geconfronteerd met de voorspellingen van de netwerktheorie. Het rapport wordt afgesloten met een samenvatting, conclusies en aanbevelingen voor nader onderzoek.

1. Wilken I, Snel R (2000) *Stick 'm up. Een onderzoek naar de achtergronden van straatroof in Almere*. Politie Flevoland. Zie ook: Ferwerda H, Bottenberg M, Hakkert A, Eijken T m.m.v. Kant C (2002) *Straatroof. Omvang, achtergronden en praktijkervaringen*. Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC.

Hoofdstuk 2

Het Veldwerk

Werkwijze

Om interviews met criminele allochtone jongeren te kunnen realiseren, heeft er in de eerste plaats een inventarisatie plaatsgevonden van kanalen via welke deze jongeren te bereiken zouden zijn. De ingangen bestonden uit al bestaande contacten, politie, jeugdzorg, straathoekwerk, buurt- en jongerencentra en sociale projecten. Via deze kanalen is contact met mensen gelegd die een afspraak met een criminele allochtone jongere konden regelen.

Indien een contact gerealiseerd kon worden, werd een door Bureau Driessen opgestelde brief voor de jongere uitgereikt (of opgestuurd). In deze brief werd de nadruk gelegd op de volledige anonimiteit, de onderwerpen die er tijdens het gesprek aan de orde zouden komen en een vergoeding van 25 euro voor het interview. In het onderstaande wordt uitgelegd hoe de afspraken met de jongeren tot stand zijn gekomen.

Voorselectie

Aangezien er bij de contacten met tussenpersonen duidelijk gezegd werd dat Bureau Driessen op zoek was naar criminele allochtone jongeren, was reeds vóór de daadwerkelijke interviews bekend dat de betreffende jongeren crimineel actief zijn (geweest). De jongens waren in aanraking geweest met de politie, of de contactpersoon wist dat de betreffende jongere zich met criminele feiten bezighield. In het begin bleek het soms moeilijk te zijn de jongens op delinquente achtergrond te screenen. Dit leverde een aantal minder geschikte kandidaten op, die voorzover na te gaan niet of nauwelijks crimineel waren. Zoals bij het bespreken van de interviews zal blijken, laat de beschrijving van de soorten delicten, die door de respondenten genoemd worden, zien dat de screening in een later stadium goed verliep (zie tabel 3).

Afspraak

In een brief voor de jongens stond dat hij telefonisch een afspraak kon maken, als hij aan het interview wilde meewerken. De jongere werd vrijgelaten op welk moment hij contact opnam (24 uur per dag, zeven dagen per week bereikbaar) en waar het gesprek zou plaatsvinden. De jongens die belden om een afspraak te maken, hadden allemaal de brieven persoonlijk overhandigd gekregen. Het bleek dat de respons nihil was, wanneer de brieven op de post werden gedaan of zonder nadere uitleg werden meegegeven. In het vervolg werden alle brieven persoonlijk overhandigd.

Er zijn 21 afspraken gemaakt en ook 21 interviews gerealiseerd. Drie gesprekken

vonden plaats in een Marokkaans buurthuis, één in een jeugdhonk, één in een stationsrestaurant, twee op een school, vier in een jongerencentrum, zeven in een spreekkamer van Bureau Jeugdzorg, twee in een leslokaaltje van een leer-en werkproject en tenslotte één in een penitentiaire inrichting. Voor praktisch alle interviews geldt dat er voldoende privacy was tijdens het gesprek. In slechts twee gevallen werd het gesprek een aantal keren onderbroken, doordat nieuwsgierigen om de hoek kwamen kijken in de ruimte waar het interview zich voltrok.

Achtergrond interviewers

De 21 gesprekken werden gevoerd door twee interviewers. Een cultureel antropologe van Surinaamse afkomst met ruime werkervaring met allochtone jongeren. En een afstuderend sociologe, die door haar achtergrond als Sociaal Pedagogische Hulpverlener goed bekend is met het sociale werkveld. Door haar ervaring met migranten en vluchtelingen is zij goed op de hoogte van de sociale situatie van deze groepen.

Wijze van interviewen

De gesprekken vonden plaats in gelegenheden waar privacy gegarandeerd kon worden. Aangezien de respondent absolute anonimiteit beloofd werd – zelfs zijn naam werd niet opgeschreven – is het gesprek niet op band opgenomen. Dit zou immers als bedreigend ervaren worden.

Het gesprek begon met een uitleg over het onderzoek en er werd nogmaals uitdrukkelijk op gewezen dat de informatie strikt vertrouwelijk zou blijven. Namen of plaatsnamen zouden in het verslag veranderd worden en de interviewverslagen zouden niet openbaar worden gemaakt.

Vervolgens werd de opbouw van het interview aan de respondent uitgelegd en er werd op gewezen dat het interview ongeveer anderhalf uur zou duren. De uitbetaling van 25 euro volgde na afloop van het gesprek.

Er werd gebruik gemaakt van een interviewlijst (zie bijlage). Tijdens het interview werden er aantekeningen door de interviewer gemaakt, waarbij de respondent mee kon lezen wat er opgeschreven werd. Allereerst werd er aandacht besteed aan een aantal achtergrondgegevens van de respondent en van zijn ouders. Afhankelijk van de leeftijd van de respondent werd het interview opgebouwd uit twee of uit drie fasen. De respondent werd gevraagd zich de periode voor de geest te halen toen hij ongeveer twaalf jaar oud was. Als aanknopingspunt werd hierbij de laatste klas van de basisschool genoemd. Deze periode werd besproken aan de hand van een aantal topics: de schoolloopbaan, het contact met de ouders en broers/zussen, contact met overige familie, contact met de buurt en overige contacten, voorbeeldfiguren, vrienden, delinquente contacten, groepsvorming, criminaliteit en contact politie/detentie. De tweede fase betrof het heden, waarin dezelfde onderwerpen opnieuw besproken werden. Wanneer er een groot tijdsbestek zat tussen de basisschoolperiode en de huidige situatie, dan werd ook de tussenliggende periode aan de hand van dezelfde onderwerpen doorlopen. Het interview werd beëindigd met een blik op de toekomst: wat willen de jongens bereiken en welke positie nemen wat dit betreft de besproken netwerken in?

Tabel 1. Benaderde organisaties en gerealiseerde interviews.

Kanaal	benaderde organisaties/ vestigingen	contactperso- nen ¹	benaderde jongens	gerealiseerde interviews
Politie	3	3	?	0
Jeugdzorg	2	2	±40	10
Straathoekwerk	1	2	6	3
Buurt-en jongerencentra	3	3	1	1
Overige sociale projecten	2	2	6	6
Sneeuwbal	0	±10	?	1

1. Contactpersonen van Bureau Driessen. Dezen hebben ook nog andere mensen ingeschakeld.

Met behulp van deze opbouw van het interview was het mogelijk een goed beeld te krijgen van de samenstelling van de sociale netwerken van de respondenten.

Tussenpersonen

In een tijdsbestek van twee maanden, hebben er 21 gesprekken met allochtone jongeren plaatsgevonden. De weg naar de gerealiseerde interviews wordt in tabel 1 weergegeven. In deze tabel staat via welke kanaal het contact gelegd is, hoeveel instanties/organisaties binnen dat kanaal benaderd werden, het aantal contactpersonen, een indicatie voor het aantal benaderde jongeren en tot slot het aantal daadwerkelijk gerealiseerde interviews.

De wijze van contactlegging met verschillende instanties wordt in het onderstaande besproken. Aansluitend volgt een bespreking van de betrouwbaarheid en van de criminele achtergrond van de respondenten.

Politie

Voor het voorgaande onderzoek had er een aantal gesprekken plaatsgevonden met politiefunctionarissen over projecten ten behoeve van de aanpak van allochtone jeugdcriminaliteit. Deze personen en ook andere contactpersonen binnen de politie, werden benaderd.

Van de politie werd niet verwacht namen en adressen te leveren. De medewerkers van Jeugdzaken zouden de brieven voor de jongens uitdelen, zodat dezen zelf contact konden opnemen om een afspraak te maken voor een interview. De bereidheid van deze medewerkers om mee te werken was meestal groot.

Het blijkt echter dat geen enkele via de politie benaderde jongere op de brief gereageerd heeft. Een duidelijke verklaring hiervoor is er niet. Er zijn genoeg contacten binnen de politie gelegd en de interesse bij de medewerkers voor het onderzoek was groot. Het feit dat er geen enkel interview gerealiseerd is via de

politie zou te maken kunnen hebben met de wijze van benadering van de jongeren door de politie. In een aantal gevallen is er weinig werk gemaakt van het vooraf bespreken van een en ander met de jongere. Hoe vaak is niet helemaal duidelijk. Wel is bekend dat via de politie in één geval de brieven gewoon per post zijn verzonden. Onduidelijk is of door de andere medewerkers de brief met uitleg aan de jongere overhandigd is. Verder is het mogelijk dat het interview door de jongeren bedreigend werd gevonden, juist omdat het contact via de politie werd gelegd. Ook lijkt een rol te spelen dat de contacten die de politie met dergelijke jongeren onderhoudt veelal veel minder frequent zijn dan de contacten van bijvoorbeeld sociale hulpverleners. Via de politie werd wel tweemaal contact gelegd met medewerkers van het buurtwerk en van een speciaal project die op hun beurt contact wisten te leggen met respondenten.

Jeugdzorg

De jeugdzorg kent vier werkgebieden, te weten de jeugdhulpverlening, jeugdbescherming, jeugd-GGZ en de gehandicaptenzorg. Jongeren die met jeugdzorg te maken krijgen, hebben op de één of andere manier begeleiding nodig. Er is contact gelegd met allochtone jongeren via de jeugdbescherming en wel via de jeugdreclassering en ITB-projecten. Medewerkers van jeugdzorg overhandigden persoonlijk de brief aan hun cliënten met een korte uitleg over het onderzoek.

Via de jeugdzorg is het grootste aantal interviews gerealiseerd (10 van de 21). Eén van deze geïnterviewden bevond zich op het moment van het gesprek nog in een penitentiaire inrichting. Twee van de langs de jeugdzorg gerealiseerde interviews zijn achteraf buiten beschouwing gelaten, omdat onduidelijk is of de betreffende respondent wel crimineel was (geweest).

Straathoekwerk

Stichting Streetcornerwork in Amsterdam was een volgende ingang¹. Een allochtone jongerenmedewerker was bereid om in een Marokkaans buurthuis de brief te overhandigen aan drie jongens wat resulteerde in drie interviews. Een tweede poging op een later tijdstip, waarbij nog een aantal brieven aan jongeren uit een ander buurthuis overhandigd is, heeft geen succes gehad.

Buurt- en jongerencentra

Via het een wijkagent is contact gelegd met een allochtone jongerenmedewerker van een jeugdhonk. De jongens van het jeugdhonk kregen van hem uitleg over het onderzoek en een aantal jongens zou geïnterviewd worden. Na onderling overleg tussen de jongens beslisten zij toch niet mee te werken. De interviewer kwam echter met één van deze jongens aan de praat en uiteindelijk is er alsnog één interview afgenomen.

1. Streetcornerwork werkt voor jongeren en (jong)volwassenen in achterstandssituaties. Hun problematiek strekt zich uit over de leefgebieden huisvesting, financiën, scholing en arbeid, migratie, gezondheid, sociaal netwerk, vrije tijd en justitie. Zij hebben veelal een niet-Nederlandse etnisch-culturele achtergrond (meest voorkomend: Marokkaans, Surinaams, Nederlands, Antilliaans, Arubaans en Turks, zie www.streetcornerwork.org).

In een later stadium zijn buurt- en jongerencentra benaderd. De reacties van de medewerkers waren veelal positief. Omdat het geplande aantal interviews inmiddels al overschreden was, is er uiteindelijk geen gebruik meer van gemaakt.

Overige sociale projecten

Bureau Driessen werd benaderd door een coördinator van een jongerenproject¹ die via politiecontacten over het onderzoek gehoord had. De jongens die deelnemen aan dit project waren enthousiast om mee te werken en Bureau Driessen kon zelf het aantal interviews bepalen. Via dit project zijn vier interviews gerealiseerd.

Ook werd er contact gelegd met een leer-en-werk bedrijf voor langdurig werkzoekenden. Binnen dit bedrijf is een apart project opgenomen dat zich richt op de (re)integratie van Antillianen. Een aantal jongens werd persoonlijk benaderd. Dit resulteerde in twee interviews.

Sneeuwbal

Er is geprobeerd via de geïnterviewde jongeren een sneeuwbal-sample te creëren. De respondent werd gevraagd of hij nog andere allochtone jongeren kende die tegen betaling geïnterviewd wilden worden. De respondent hoefde geen namen te noemen en ook geen afspraak te regelen, maar de betreffende perso(o)n(en) slechts het telefoonnummer te geven waarop deze ons kon bereiken. Eén interview leek op deze manier tot stand te komen, maar na afloop van het gesprek bleek de betreffende respondent niet te passen binnen de beoogde groep respondenten. Dit interview is verder buiten beschouwing gebleven.

Geen succes bij de tussenpersonen

Niet alle contacten leidden tot een interview. Er werd tegen een paar afwijzingen aangelopen door medewerkers van instanties, politiefunctionarissen e.d. Men was dan niet geïnteresseerd in het onderzoek of men kon ons niet aan contacten met jongeren helpen. Ook van twee mensen die in eerste instantie wel geïnteresseerd waren, hebben we een afwijzing gekregen. Bij de één was de reden dat de methode van onderzoek niet gewaardeerd werd en bij de ander vormde het struikelblok dat de jongere een financiële vergoeding kreeg (25 euro per gesprek). Buiten deze afwijzingen verliep de contactlegging vrij gemakkelijk.

1. Het project R&B is een samenwerking tussen jeugdzorg en politie. Het is gericht op heropvoeding van jongeren tussen de 14 en 18 jaar. Ook worden jonge ex-criminelen ingezet, die met succes het programma 'Beware watch out' hebben gevolgd, waarin ze onder begeleiding van de politie werden ingezet als toezichthouders op straat.

Tabel 2. Herkomst respondenten, leeftijd, zwaarste delict en betrouwbaarheid van de informatie.

	ethniciteit	leef- tijd	zwaarste delict	betrouwbaarheid	
				verleden	heden
1	Marokkaan	21	diefstal brommer	6	4
2	Marokkaan	20	overval	6	6
3	Marokkaan	19	autodiefstal	5	4
5	Marokkaan	15	mishandeling	8	6
7	Marokkaan	18	beroving, autoinbraak	6	5
9	Marokkaan	15	inbraak	7	5
10	Marokkaan	16	inbraak, diefstal auto's	7	4
11	Marokkaan	14	inbraak, mishandeling	5	4
12	Iraniër	15	mishandeling	5	5
13	Indonesiër	20	overval met wapens	8	8
14	Kaapverdiër	21	beroving, inbraak met geweld	8	8
15	Surinamer	20	inbraak, overval met wapens	8	8
16	Marokkaan	15	inbraak	6	4
17	Marokkaan	17	inbraak	6	6
18	Antilliaan	15	diefstal met geweld	6	5
19	Antilliaan	17	beroving	6	7
20	Antilliaan	20	roofoverval	5	5
21	Surinamer	16	dealen, beroving	7	5
4 ¹	Irakees	18	vechtpartij		
6 ¹	Marokkaan	15	niets; steekpartij van broer		
8 ¹	Turk	16	verkrachting ²		

1. delinquente achtergrond onduidelijk, niet in analyse

2. alleen (ten onrechte) beschuldigd van verkrachting

Betrouwbaarheid

De laatste twee kolommen uit tabel 2 geven een cijfer voor de betrouwbaarheid van de informatie uit het interview. Uiteraard is dit cijfer een subjectieve inschatting door de interviewers. Volgens de interviewers waren over het algemeen gesproken de respondenten openhartig over het verleden, maar vragen over de huidige situatie lagen gevoelig en de betrouwbaarheid nam zienderogen af naarmate het meer over het heden ging. Dit had waarschijnlijk te maken met het feit dat de meeste respondenten op het moment van interview begeleid werden door een hulpverleningsinstantie en zich in elk geval moesten voordoen alsof ze gestopt waren met criminele activiteiten. Met betrekking tot de betrouwbaarheid speelt ook mee dat de interviewers steeds meer ervaren raakten in het voeren van de

gesprekken.

Criminaliteit

De jongens die voor dit verslag geïnterviewd zijn, hebben allemaal minimaal één zwaarder delict op hun kerfstok. Tabel 2 geeft een overzicht van de leeftijd en etnische achtergrond van de geïnterviewde jongeren en de aard van het zwaarst gepleegde delict. Hieruit blijkt vooral dat het om vrij ernstige zaken gaat.

Praktisch alle respondenten beweren tegenwoordig op het rechte pad te zitten. Slechts één respondent zegt dat hij elke dag opnieuw de verleiding moet weerstaan om door te gaan met criminele activiteiten, maar dat dat niet altijd even goed lukt. Een meer uitgebreid overzicht van de aard van de criminele activiteiten wordt in het volgende hoofdstuk besproken.

Samenvatting en conclusie

In dit hoofdstuk is een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag in hoeverre het mogelijk is criminele allochtone jongeren te bereiken en relevante informatie van hen te verkrijgen.

Via zes kanalen is geprobeerd criminele allochtone jongeren te bereiken. Met hulp van contactpersonen is aan de jongere een brief overhandigd of gestuurd met een korte uitleg over het onderzoek. Er zijn 21 interviews afgenomen. De medewerking van de politie heeft niet geleid tot een interview. Via de jeugdzorg hebben tien jongens gerespondeerd, waarvan twee achteraf buiten beschouwing zijn gelaten. De contacten met straathoekwerk leverden drie interviews op. Eén gesprek kon gerealiseerd worden na een nadere kennismaking met jongens uit een jeugdhonk. Verdere mogelijkheden binnen buurt- en jongerencentra werden echter nog niet benut. Via twee projecten is contact gelegd met criminele allochtone jongeren, wat resulteerde in zes interviews. Tot slot is gepoogd via sneeuwbal-sampling interviews te houden. Dit leverde één minder geschikte respondent op en deze is niet in de analyse opgenomen.

Kortom, de bereikbaarheid van de jongens leverde weinig moeilijkheden op. Een kanttekening is dat alle jongens op het moment van interview zeiden het voornemen te hebben hun leven te beteren. In die zin is de geïnterviewde groep waarschijnlijk niet helemaal representatief voor alle criminele allochtone jongeren. Men moet deze tekortkoming in de representativiteit echter ook weer niet overdrijven. Alle jongens zijn (zwaar) crimineel actief geweest en naar verwachting (op basis van de bekende effecten van bijvoorbeeld ITB-programma's) zal circa 75% de criminele activiteiten na verloop van tijd voortzetten. Dat de jongens op het moment van interview *zeggen* hun leven te willen beteren, zegt met andere woorden niet zoveel.

Wat betreft de relevantie van de informatie uit de interviews bleek het volgende. Niet elke respondent was even openhartig over vooral de huidige criminele activiteiten. Dit was vooral het geval bij de eerste interviews en dit had te maken met het

aftasten van de juiste gesprekstechniek. Het bleek dat de respondenten veel openhartiger waren over criminaliteit in het verleden dan over eventuele criminele activiteiten op dit moment. Dit heeft te maken met het feit dat de meesten op het moment van interview bij de hulpverlening liepen en derhalve geacht werden niet crimineel actief te zijn.

De focus in dit verkennende onderzoek ligt overigens niet op de criminele activiteiten van de jongeren, maar op hun sociale netwerk. Dat de jongens crimineel waren of waren geweest stond immers al vóór het interview vast en de precieze aard van de criminaliteit is weliswaar een interessant gegeven, maar dit gegeven is niet relevant voor het zoeken naar de oorzaak van die criminaliteit. Tijdens het gemiddeld twee uur durende interview bleek dat de jongens zeer gedetailleerd vertelden over hun omgang met de diverse mensen uit hun sociale netwerken. De voornaamste doelstelling van het onderzoek, het verzamelen van informatie over de sociale netwerken, kon dus gerealiseerd worden.

Hoofdstuk 3

Resultaten

Aan de hand van de verschillende thema's, die in het interview aan de orde zijn gekomen, wordt in het onderstaande een overzicht gegeven van de inhoud van de gesprekken. In het volgende hoofdstuk worden de gegevens besproken in het licht van de voorspellingen uit de netwerktheorie.

Achtergrondkenmerken

De leeftijd van de respondenten ligt tussen 14 en 21 jaar (gemiddeld 17). De meesten zijn Marokkaans (10). Daarnaast bestond de groep geïnterviewden uit 3 Antillianen, 2 Surinamers, een Iraniër, een Indonesiër en een Kaapverdiër (zie tabel 1). Van de 18 geïnterviewden is tweederde in Nederland geboren en eenderde in het buitenland (Kaapverdië, Iran, Marokko en Curaçao).

Bijna alle jongeren zijn in naam moslim of christen (10 en 4), maar niet praktiserend. Een aantal zegt helemaal geen geloof te hebben (3) of het niet te weten (1). Het merendeel van de respondenten woont nog bij de ouders thuis (11) of bij een ander familielid (2). Drie jongens wonen zelfstandig en twee bij de ouders van hun vriendin. Slechts één van de 18 geïnterviewde jongeren is het enige kind in het gezin. De overigen hebben twee tot tien broers en/of zussen (twee: 1, drie: 2, vier: 1, vijf: 5, zes: 5, zeven: 1, negen: 1, en tien: 1; gemiddeld vijf). De beide ouders van de respondenten zijn nog allemaal in leven, tweederde van de ouderparen is getrouwd (ouders van Marokkaanse jongens), eenderde van hen woont niet (meer) samen (ouders van Surinaamse, Antilliaanse en Indonesische jongens).

Achtergrond ouders

Het merendeel van de ouderparen is in het buitenland geboren. De ouders zijn ofwel op vrij jonge leeftijd naar Nederland verhuisd, of op latere leeftijd hier komen wonen (gezinshereniging, gevlucht, verhuisd). Bijna alle ouders hebben een landbouwachtergrond in het land van herkomst of een andersoortige lage beroepsachtergrond. De ouders zijn meestal zelf of met de grootouders naar Nederland gekomen. Een uitzondering op de lage beroepsachtergrond vormt een ouderpaar uit Iran, van wie vader een eigen hotel runde en de moeder mondhygiëniste was. Ook een aantal Antilliaanse en Surinaamse vaders en moeders heeft een hogere sociaal economische status. Ze zijn werkzaam in de gezondheidszorg (2), in het onderwijs (2) en in het bedrijfsleven (1).

Het merendeel van de ouders van de respondenten werkt tegenwoordig in de ongeschoolde of laaggeschoolde arbeidssector, veelal in fabrieken (10), maar enkele ouders runnen een eigen bedrijf (4), namelijk een hotel (2), een restaurant (1) en een slagerij (1). Buiten de fabriek of het eigen bedrijf komen de volgende beroepen voor: telecomsector (1), loodgieter (1), bouwvakker (1) en secretaresse (1). Soms hebben

de vaders in Nederland nooit gewerkt (3) en of ze in hun geboorteland gewerkt hadden, wisten de respondenten niet te vertellen. Twee vaders zijn inmiddels gepensioneerd, maar hebben ook fabriekswerk gedaan. Het valt op dat van de tien Marokkaanse moeders er slechts één werkt, de negen overigen zorgen voor het huishouden. De acht niet-Marokkaanse vrouwen werken allemaal. Eén van deze acht heeft altijd gewerkt, maar is op dit moment voor langere tijd ziek thuis.

Kortom, dertien vaders hebben op dit moment een baan, twee zijn met pensioen en drie zijn werkloos. Van de moeders werken er acht, één verblijft ziek thuis en de overige negen zijn huisvrouw. Elf van de achttien vaders zijn laag of niet-geschoold. De overige zeven vaders zijn middelbaar of zelfs hoog opgeleid. Dezelfde verhouding geldt ook voor de moeders, met het verschil dat de arbeidsparticipatie bij hen lager ligt dan bij de vaders.

Schoolloopbaan

Alle respondenten, op één uitzondering na, gingen omstreeks 12-jarige leeftijd naar de laatste klas van de basisschool. Over het algemeen vonden ze school destijds leuk, maar ze gingen niet allemaal even graag. Geen van de respondenten spijbelde op deze leeftijd. De meeste jongens zaten in etnisch gemengde klassen, waarbij het aandeel van buitenlandse kinderen varieerde van 10% tot 100%. Twaalf respondenten gaven zeer gedetailleerd aan met hoeveel mensen ze in de klas zaten en hoeveel allochtone kinderen er waren. De overige zes konden alleen in globale omschrijvingen iets over de etnische samenstelling van de klas zeggen: *'Er zaten weinig Nederlandse kinderen in onze klas.'* Gemiddeld genomen zaten de kinderen in een klas met tweentwintig kinderen, waarvan gemiddeld circa 45% kinderen van allochtone afkomst. Eén respondent zat op een islamitische basisschool met alleen Marokkaanse kinderen.

Klasgenoten met wie ze optrokken waren meestal ook vrienden van buiten school, omdat ze bij elkaar in de buurt woonden. In de interviews is de vraag naar de etnische achtergrond van de klasgenoten met wie de respondenten in die periode optrokken en of de jongens omgingen met Nederlanders, grotendeels vaag beantwoord. De etniciteit van hun vrienden was wisselend, soms gelijk aan de eigen etniciteit, soms anders. En *'ja, er waren ook wel eens Nederlandse jongens bij.'* Vooral de Marokkaanse jongens zeggen vaker met elkaar op te trekken.

De verdere schoolloopbaan verliep voor de meeste jongens vrij identiek. De meeste jongens kregen vbo-mavo advies (12). Vijf jongens volgden speciaal onderwijs (IVBO, ZMOK, ITO) en slechts één jongen ging naar de brugklas van havo/vwo. Net als voor de basisschoolperiode zijn er ook bij de beschrijving van de etnische samenstelling van de klas in het voortgezet onderwijs nogal wat onduidelijkheden. Acht geïnterviewden konden exact de grootte van hun klas inclusief de etnische samenstelling beschrijven. De overige tien jongens gaven een vrij globaal overzicht: *'Er zaten soms dertig of veertig mensen in de klas, maar niet iedereen kwam elke keer. Soms waren de allochtonen in de meerderheid, dan weer de Nederlanders.'* Gemiddeld bestond een klas in het voortgezet uit tweeëntwintig leerlingen, waarvan ook hier gemiddeld 45% kinderen van allochtone herkomst waren.

De middelbare schoolperiode van de jongens kenmerkt zich al gauw door veel spijbelgedrag, vechtpartijen en andere moeilijkheden op school. De jongens leefden immers vooral op straat en waren gewend om voor zichzelf op te komen, wat betekende dat ze zich met 'harde hand' staande moesten houden. Elf jongens zeiden regelmatig te spijbelen. Twee deden verslag van frequente schorsingen. Twee zeiden nog nooit gespijgeld te hebben. Het spijbelgedrag, problemen op school en vooral ook gewelddadig gedrag op school waren aanleiding bij vier respondenten om regelmatig van school te wisselen. Eén jongen schoof het spijbelen en later het stoppen met school af op zijn vrienden, die hem constant voorspiegelden: *'Wat moet je met ivbo, dan kun je zelfs nog beter gaan werken!'*

Kortom, de geïnterviewde jongens hebben hun basisschoolperiode afgerond met vbo/mavo als advies voor het voortgezet onderwijs. De jongens hebben zowel in het basis- als ook in het voortgezet onderwijs in etnisch zeer gemengde klassen gezeten. Nagenoeg bij alle respondenten werd het begin van het voortgezet onderwijs gekenmerkt door spijbelgedrag en/of gewelddadig gedrag, waardoor ze regelmatig te maken kregen met schorsingen.

Contact gezin

Het merendeel van de respondenten zegt gedurende de besproken periodes aardig overweg te kunnen met hun ouders. Vooral het contact met de moeders levert weinig of geen problemen op. Drie respondenten hebben een stiefvader (gehad), waarvan er één moeder en kinderen mishandelde. Elf geïnterviewden hadden gedurende de basisschoolperiode een goede relatie met hun vaders, drie jongens hadden niet of nauwelijks contact met hun vader. Slechts vier jongens zeiden dat ze gedurende de basisschoolperiode reeds een moeizame relatie met hun vader hadden (of later kregen). Bij acht respondenten verslechterde de aanvankelijk goede relatie met hun ouders door het spijbelgedrag en de criminele activiteiten. Vooral het in aanraking komen met de politie zette de relatie onder druk. Deze respondenten kregen regelmatig huisarrest van hun vader. Een enkele vader wilde niets meer van zijn zoon weten, omdat deze zijn familie te schande had gemaakt.

Heel opmerkelijk is dat van de geïnterviewde jongens praktisch iedereen van kinds af aan weinig thuis en veel op straat is. Het is niet gebruikelijk om binnen te spelen. Op jonge leeftijd deden ze af en toe dingen samen met het gezin (zwemmen, voetballen, op vakantie gaan), maar meestal waren de jongeren alleen thuis voor het eten en 's avonds om te slapen en zagen ze hun ouders niet veel. Toen ze wat ouder werden, namen deze schaarse 'gezamenlijke momenten' nog verder af of vonden zelfs helemaal niet meer plaats. De Marokkaanse jongens wijzen op het feit dat de moeder en de zusjes in het gezin niet aan de vrijetijdsactiviteiten – behalve de vakantie – deelnemen. De moeders zijn meestal thuis en de meisjes hebben hun eigen groepje met vriendinnen. De andere jongens doelen met deze gezamenlijke momenten op het hele gezin.

De meeste gezinnen zijn behoorlijk groot (gemiddeld 6 kinderen). De respondenten trekken het meest op met de broertjes die ongeveer even oud zijn. Eén respondent zei een hele goede relatie te hebben met zijn oudere zus, *'omdat ik van haar alles mocht en zij me hielp als ik in de problemen zat...'* Een andere

respondent zorgde voor zijn twee jongere broertjes en zijn moeder als hun stiefvader hen weer eens *'onder handen'* had genomen. Als ze thuis waren, dan speelde de respondent met zijn broertjes vaak op zolder of buiten en praatten ze regelmatig over de mishandelingen.

Ondanks de afname in de gezinsactiviteiten is de relatie met hun broers en zussen nauwelijks veranderd volgens de respondenten. Eén jongen deelt op dit moment samen met een broer een huis. Eén respondent werkt met een jongere broer samen voor hetzelfde project. Elf jongens wonen nog bij hun ouders, drie wonen zelfstandig, twee wonen samen en één zit in de gevangenis (dagelijks leven: bij familielid). De jongens spreken over de relatie met broers en/of zussen als iets vanzelfsprekends, *'die zijn er gewoon en soms kun je goed met ze overweg en soms niet'*.

Samenvattend: het blijkt dat de relatie met de ouders tamelijk goed is, vooral met de moeder. De relatie met vader was gedurende de basisschoolperiode meestal goed, maar werd volgens iets meer dan eenderde van de respondenten problematisch gedurende de periode dat ze opstandig werden en in aanraking kwamen met de politie. De omgang met broers en/of zussen is altijd goed geweest en is niet of nauwelijks veranderd. Verder blijkt het contact met het gezin, ook als het goed is, weinig intensief te zijn. Meestal zijn de jongens op straat.

Contact overige familie

Het merendeel van de respondenten heeft contact met andere familieleden. Vaak wonen broers en zussen van hun ouders in dezelfde stad, regelmatig zelfs *'een straat verderop'*. Deze familie komt regelmatig bij elkaar over de vloer, minimaal één keer per week. Voor de respondenten is contact met neefjes en nichtjes evident. Familie die elders woont, wordt meestal in de weekenden bezocht, gemiddeld één keer in de maand. Alle respondenten hebben nog familie in het land van herkomst of elders in het buitenland. Alleen Marokkaanse jongens bezoeken elk jaar of om het jaar familie in het buitenland. De andere jongens hebben ofwel geen contact met familie in het buitenland, ofwel geen geld om ernaartoe te gaan.

De band met de familie vinden de meeste jongens zeer belangrijk. Bij een aantal respondenten is de relatie met familieleden verwaterd, omdat ze een enorm schaamtegevoel hebben overgehouden aan het criminele verleden. Bij anderen heeft dit verleden geen invloed gehad op de familieband, want of ze zijn via hun familieleden in de criminaliteit beland of de familie heeft het de betreffende respondent vergeven.

Contact buurt

Praktisch alle respondenten hebben hun hele leven lang in een buurt gewoond met tamelijk wat allochtone gezinnen. Een exacte beschrijving qua etniciteit kunnen ze meestal niet geven: *'De buurt waar ik woonde was gemengd, met vooral veel buitenlanders. Er woonden heel veel Marokkanen, maar ook andere nationaliteiten.'* — *'Ik kende veel mensen in onze buurt. Het was immers een kleine buurt, iedereen kende elkaar. Het waren allemaal verschillende mensen die er woonden, maar de groep Marokkanen was het grootst.'* — *'Wij woonden in een nette straat met veel*

oudere Nederlandse mensen. Achter en voor deze straat was rotzooi. De mensen waren asociaal, kinderen hingen rond tot 1.00 uur 's nachts, auto's werden vernield, kinderen van zeven die al fietsen stalen, mensen gooiden hun vuilniszakken gewoon op straat.' — 'De buurt waar ik nu woon, is een beruchte buurt met vooral veel allochtonen. Deze staat bekend als heel gevaarlijk. Regelmatig zijn er rellen tussen Marokkaanse jongens en de politie.'

Contact heeft het gezin veelal met de directe burens en soms een paar andere gezinnen uit de straat. Het contact met Nederlandse gezinnen is vrij beperkt, behalve wanneer het om directe burens gaat. Sommige respondenten zeggen dat de buurt in de loop van de jaren veranderd is: *'Er zijn meer buitenlandse gezinnen hier komen wonen. In één straat wonen wel zeven Marokkaanse families.'* Een aantal respondenten is verhuisd, maar meestal in dezelfde buurt blijven wonen. Sommigen zijn wel naar een andere buurt verhuisd, maar zijn vooral contact blijven houden met de vrienden uit de oude buurt.

De jongens kennen meestal veel mensen uit de buurt. Dit heeft te maken met het feit dat ze altijd op straat samen komen. Er wordt gevoetbald, kattenkwaad uitgehaald of *'gewoon een beetje praten en rondhangen'*. Veel jongens zeggen dat jong en oud met elkaar optrekt, alle leeftijden zijn vertegenwoordigd en komen op een vaste plek bijeen. Sommigen echter zeggen dat ze vooral met leeftijdsgenoten uit de buurt optrekken. Deze leeftijdsgenoten zijn vaak klasgenoten van school: *'Met een groep van wel twintig jongeren van ongeveer twaalf of dertien tot zestien jaar gingen we altijd voetballen, fiets- of brommerraces houden, luilak spelen om de mensen in de buurt gek te maken. We troffen elkaar dan om 1.00 's nachts, poften samen aardappels en daarna gingen we in kleine groepjes met toeters en vuurwerk de hele buurt rond. We gingen in groepjes om meer herrie te kunnen maken, maar eigenlijk ook omdat de politie ons zo niet te pakken kon krijgen.'* — *'De jongens met wie ik om ging in de klas, woonden ook bij mij in de buurt. We zagen elkaar ongeveer vier keer per week buiten school, het lag er een beetje aan of de andere jongens tijd hadden. We gingen dan een beetje hangen en als het lekker weer was, dan gingen we voetballen.'*

Kortom de respondenten zijn geboren en getogen in etnisch gemengde wijken en spelen al vanaf jonge leeftijd veel op straat.

Contact overigen

Op de vraag of de respondenten naast familie, buurt- en klasgenoten ook nog andere mensen kennen, wordt meestal ontkennend geantwoord. Sommigen hadden een tijdje vrienden die in een andere buurt woonden. Een respondent noemt een sportvereniging, maar het contact met deze jongens (vooral Nederlandse kinderen) blijft beperkt tot de vereniging. Omdat het merendeel van de geïnterviewde allochtone jongens moslim is, is er ook gevraagd naar de rol van de moskee. Sommige jongens moesten als kind wel mee naar de moskee en zagen daar ook andere mensen. Een aantal jongens bezocht een Arabische school in het weekend, maar ook hier bleven de contacten beperkt: *'Wanneer ik ze op straat tegenkwam, dan groette ik, maakte even een praatje en ging weer verder.'* Een andere jongen beschreef het contact met de jongens van de weekendschool als volgt: *'Ik moest*

elke zaterdag en zondag met mijn ouders mee naar de moskee. Dan praatte ik met de jongens daar over voetbal en soms over school. Het waren hele andere jongens dan de jongens met wie ik als vrienden omging. Deze jongens gingen in elk geval braaf naar school.' Op het moment van interview gaat geen enkele islamitische respondent meer regelmatig naar de moskee. Sommigen komen er helemaal nooit meer, anderen alleen nog tijdens de Ramadan en het Suikerfeest.

Concluderend volgt uit de analyse van de overige contacten, dat deze niet of nauwelijks van betekenis zijn voor de betreffende jongeren.

Voorbeeldfiguren

Vervolgens is gevraagd of de jongens mensen kennen die het goed deden op school, die het op de een of andere manier gemaakt hebben in hun leven en die misschien een soort voorbeeldfiguur zouden kunnen zijn. Aan het einde van de basisschoolperiode waren de jongens zich nog niet echt bewust van wat er om hen heen allemaal gebeurde en er worden klasgenoten, leeftijdsgenoten en nichtjes of neefjes genoemd van wie ze wisten dat ze goede cijfers haalden op school. Met sommige van hen gaan ze om en met andere niet.

Bij dezelfde vraag voor de andere periodes, noemen de meeste respondenten weer leeftijdsgenoten die goede cijfers op school halen, zelfs op de havo of het vwo zitten. Eén respondent zegt enorm veel respect voor zijn vader te hebben, die gedurende 35 jaar keihard gewerkt heeft en nu met pensioen is en voor zijn broer, die de havo afgemaakt heeft en voor een verzekeringsmaatschappij werkt. Verder wordt er op mensen gewezen die niet spijbelen, geen drugs gebruiken, niet drinken, geen criminele dingen doen, een goede baan hebben, veel geld hebben, een mooie auto enz. Bij doorvragen naar het soort werk van de betreffende personen, vallen veel respondenten stil, want dat weten ze niet precies: *'Een eigen bedrijf, of zo.'* Genoemd zijn een shoarma-zaak, café, autobedrijf, taxichauffeur, -centrale en coffeeshop. De jongens gaan niet echt om met dergelijke voorbeeldfiguren, behalve als het iemand uit hun familie is. Het idee van een voorbeeldfiguur spreekt de jongens met andere woorden niet echt aan, zo blijkt uit de volgende citaten: *'Voorbeelden heb ik nooit echt gehad, ik weet namelijk dat ik het zelf misschien ook wel kan.'* — *'Iedereen bemoeide zich met zijn eigen zaken, dus ik heb echt geen idee hoe ze het in hun leven deden.'* — *'De mensen met wie ik optrok waren niet superslim, maar hadden soms wel goede gedachten over hoe je iets moest aanpakken.'* — *'In onze klas was er niemand beter of slechter dan een ander, we waren allemaal hetzelfde, want we keken bij elkaar af.'* — *'Voor mij waren er geen mensen om tegenop te kijken, iedereen keek namelijk op naar mij en mijn broer. Wij waren de hinderlijkste en sterkste jongens uit de buurt.'*

Uit de reacties van de respondenten komt naar voren dat ze weliswaar klasgenoten wisten te noemen die goede cijfers haalden of mensen uit de buurt kenden of familieleden die werkten, maar echte voorbeeldfiguren hebben ze niet (gehad). Verder is opvallend dat de jongens allemaal naar traditionele doelen in het leven verwijzen: goed op school, werk, geld. Van meer subculturele voorbeeldfiguren is geen sprake.

Aard van de vrienden

In de eerste periode waarover de respondenten zijn ondervraagd (groep 8 basisschool) vinden ze hun vrienden onder de klas- en buurtgenoten. De meesten kunnen niet duidelijk zeggen, of de vriendschap via school of via de buurt ontstaan is. *'Een groot deel van de mensen uit mijn klas woonde in dezelfde buurt en aangezien we elke dag op straat waren, werden dat ook al gauw je vrienden.'* Soms zijn vrienden in de klas vijanden op school: *'Van de vrienden uit mijn klas, woonden er twee in mijn buurt, maar die mochten na school nooit naar buiten. Een paar andere jongens woonde in een andere wijk en we hadden altijd ruzie met een groep jongens uit die wijk. In de klas waren die jongens dus mijn vrienden, maar buiten school waren we gezworen vijanden.'*

Veel jongens doorlopen een nogal stormachtige middelbare school carrière met veel spijbelen, schorsingen en wisselingen van scholen. De contacten op school zijn hierdoor van korte duur. En daarnaast trekken ze vooral op met andere jongens die ook spijbelen en met wie ze gaan rondhangen. Als vrienden van respondenten niet uit de klas of uit de buurt komen, dan hebben ze deze via via leren kennen of omdat ze zijn gaan werken: *'Iemand had een vriend, die uit een andere buurt kwam, dan kwam die in onze buurt en werd ook onze vriend.'* — *'Mijn collega's zijn mijn beste maatjes. Met hen kan ik over alles praten, overal is ruimte voor, ook als er problemen zijn.'*

De activiteiten die de jongens ondernemen met hun vrienden zijn meestal eenduidig: voetballen, zowel op 12-jarige als ook op huidige leeftijd. Op de vraag naar andere activiteiten werd vaak het antwoord gegeven: *'Wat rondhangen en mensen vervelen.'*

Wat betreft de etniciteit van hun vrienden is er niet echt één lijn te trekken. Sommigen trekken vooral op met mensen van dezelfde etnische achtergrond, maar voor anderen speelde deze etnische achtergrond geen rol in het aangaan van vriendschappen. *'Ik kende en ken nog steeds veel verschillende nationaliteiten in de buurt, maar ik ga vooral om met mensen zoals ik, Surinamers dus.'* — *'Buiten mijn Marokkaanse vrienden, troffen we vaak een groepje Turkse jongens om te voetballen en dan werd er regelmatig Marokko tegen Turkije gespeeld.'* — *'Van kinds af aan trok ik op met Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en een paar Nederlandse jongens uit de buurt. Vanuit school gingen we thuis allemaal eerst eten en dan weer de straat op.'*

Wanneer ze in een later stadium van het interview ingaan op de delinquente activiteiten, worden autochtone jongens die mee op pad gingen door drie respondenten genoemd.

Kortom, de geïnterviewde jongens hebben hun vrienden veelal op school of in de buurt leren kennen. Aangezien ze na schooltijd meestal op straat rondhangen, kennen ze veel andere jongens uit de buurt. De belangrijkste activiteiten die genoemd worden zijn voetballen en rondhangen. Met betrekking tot de etnische achtergrond van de vrienden is uit de interviews geen eenduidige conclusie te trekken omdat dit van respondent tot respondent verschilt. Deelname van autochtone jongens aan de (deviante) vriendengroep wordt door drie respondenten genoemd.

Bekendheid met crimineel of deviant gedrag

Voor de verschillende periodes is gevraagd of de geïnterviewden mensen kenden die wel eens wat uithaalden (vechtpartijen, fiets pikken, wat uit een winkel meenemen). Het grootste gedeelte van de respondenten kon voor de periode aan het eind van de basisschool al behoorlijk wat incidenten opnoemen, die vooral door mensen uit de buurt gepleegd werden: snoep stelen, winkeldiefstal, grote vechtpartijen, stelen als dagtaak. Eén respondent zei hierover het volgende: *'Ik kende genoeg oudere jongens uit de buurt die brommers jatten en overvallen pleegden. Soms maakte ik een praatje met ze of we gingen samen wat wandelen. Aan de criminele zaken van deze jongens, deed ik niet mee.'* Een enkeling zei niet zulke mensen te kennen: *'Mensen die wel eens criminele dingen deden, nee, die kende ik toen niet, ik kan het me in elk geval niet meer herinneren.'*

Ook wanneer gevraagd wordt naar de huidige situatie weten de jongens van een aantal mensen dat ze zich bezig houden met criminele feiten: *'Ik weet van een paar jongens, die ik nu begeleid', dat ze zaken doen als stelen uit winkels, berovingen, drugszaken op zeer grote schaal, mensen in elkaar slaan. Soms vertellen de jongens dat zelf, maar soms hoor ik de verhalen op mijn werk, op feestjes of tijdens het uitgaan.'*

Kortom, bekend met crimineel of deviant gedrag is de groep respondenten al vanaf de basisschoolperiode. Overal om hen heen hebben ze het zien gebeuren.

Begin van de criminele activiteiten

Voor bijna alle geïnterviewden geldt dat zij aan het begin van het voortgezet onderwijs voor het eerst zelf actief betrokken waren bij delinquente activiteiten. Bij een groot aantal is het *'gewoon'* begonnen met een groepje buurtvrienden dat altijd op zoek was naar avontuur. Typerend is de reactie van een respondent *'Het ging gewoon vanzelf. Het begon met kattenkwaad, maar werd steeds erger.'*

Een meer precieze beschrijving van hoe het allemaal begon, volgt uit het verhaal van de volgende respondent: *'Ik ging niet veel om met de mensen uit mijn eigen klas, wel met een paar jongens uit andere klassen. Deze waren even oud en soms een jaartje ouder. De jongens die ik later op deze school leerde kennen, pikten regelmatig bij de EDAH en omdat ik zo vaak rotzooi trapte op school, vaak geschorst was en betrokken was bij vechtpartijen, werd ik door hen opgemerkt en kwamen ze een babbeltje maken. Het begon voor mij dus ook bij de EDAH, want via via hadden we gehoord dat de camera's daar toch niet werkten. Later gingen we ook bij de studenten inbreken, want dat was vlak bij school. We keken wat we konden meenemen en eventueel verkopen. Op de volgende school, kwam ik weer andere mensen tegen en op die manier bouwde ik een hele kring op van contacten. De inbraken gingen gewoon door. Op den duur runde ik een hele winkel met allemaal spullen die bij de Albert Heijn (interviewer: de EDAH was inmiddels verruild voor AH) gepikt werden of met producten van de buit uit verschillende inbraken.'*

1. Respondent is een van de oudere jongens, die als ervaringsdeskundige probeert te voorkomen dat jonge criminelen van de sociale ladder afglijden.

Sommige respondenten beschrijven het eerste contact met criminaliteit als gevolg van verveling en/of dronkenschap: *'Met vrienden uit de buurt en een aantal jongens van school was ik vaak buiten. Dit kwam vooral omdat ik geen zin had in discussies met mijn stiefvader en dus ging ik maar de straat op. Samen met deze jongens dronken we veel, rookten jointjes, gingen vaak naar feestjes en hadden vooral schijt aan alles. Uit verveling en door het dronken zijn, kwam ineens het idee op om voor de fun mensen te beroven. Met geweld gingen we spullen afpakken van mensen (telefoons, polshorloges, ringen, brommers). Gedurende 2 jaar ging dit zo z'n gangetje. Elke keer als ik spijbelde van school, dan ging ik met deze jongens (Marokkanen, Spanjaard, Surinamer) erop uit.'* Een ander zegt: *'Zonder school en zonder werk kon je gemakkelijk het criminele pad op. Je komt namelijk ook andere mensen tegen, mensen uit de buurt. Je wordt 's ochtends of 's middags wakker, je gaat de straat op en je komt andere mensen tegen die ook niets te doen hebben en je gaat met hen mee. Samen hebben we berovingen gepleegd, ingebroken in auto's en dat soort dingen.'*

Uit de interviews blijkt dat actieve deelname van de respondenten aan criminele feiten zich aan het begin van het voortgezet onderwijs openbaart. De eerste delicten zijn niet voorbereid, maar uit kattenkwaad en spijbelgedrag voortgekomen. Vooral wanneer verveling en de drang naar avontuur de overhand nemen, is de stap richting criminaliteit snel gemaakt. De vrienden met wie de respondent omgaat spelen hierbij een belangrijke rol.

Rol van familie bij begin criminaliteit

De vraag naar de rol van familieleden bij het plegen van criminele feiten, blijkt gevoelig te liggen. Of de familieleden iets met de criminaliteit te maken hebben, blijft soms onduidelijk. Veel jongens raken geïrriteerd als er over de rol van de familie wordt doorgevraagd of ontkennen dat de familie ook maar iets met criminaliteit te maken heeft. Acht van de achttien geïnterviewden geven wel toe dat familieleden betrokken waren bij de criminele delicten. Opvallend is dat de jongens het in dit verband vaak hebben over neven of achterneven. In twee gesprekken worden ook broers genoemd die zich ook bezighouden met criminele feiten. Een citaat: *'Toen mijn broer uit Curaçao naar Nederland kwam, heeft hij me aan een vriend uit Dordrecht voorgesteld. We hadden geen geld, maar we wilden wel mooie kleding dragen. Die vriend begon toen te stelen. Ik dacht dat gaat gemakkelijk en ging het dezelfde dag ook proberen. Daarna stalen we elke dag, niet alleen kleding ook drank. Ik was toen elke dag dronken.'* Een andere respondent vertelt dat hij in de buurt vooral contact met zijn neven had. Samen met hen is hij al op jonge leeftijd crimineel actief geworden. Op 13-jarige leeftijd pleegde hij zijn eerste inbraak: *'De problemen zijn begonnen bij het rondbrengen van de ochtendkrant. Ik ben toen een keer een huis binnengegaan en zag 750 gulden liggen. Die heb ik meegenomen en ik vertelde dit aan mijn neven en samen maakten we het geld op. Ik was toen dertien. Om meer geld te kunnen krijgen, gingen we stelen, maar dan samen. Vanaf die keer gingen we regelmatig inbreken en uiteindelijk hebben we zelfs drie auto's gepikt.'* Weer een andere jongen vertelt dat hij en zijn neef gewoon deel uitmaakten van een groepje jongens: *'De jongens die niet mee wilden doen,*

bleven in de speeltuin rond hangen, maar mijn neef en ik zaten in een groepje dat uit stelen ging. Als iemand iets wist, dan gingen we samen op pad. Ik ging niet meer met de 'brave' jongens om, ik had een heel ander leven opgebouwd: ik hield van uitgaan, roken, drinken, blowen, het stelen en "eerlijk" maken van brommers en vooral veel geld verdienen!'

Soms lieten familieleden merken het niet eens te zijn met de dingen die de jongens doen, in andere gevallen lieten ze het stilzwijgend toe. *'Vanaf het moment dat mijn vader erachter kwam dat mijn neef ook in dat groepje zat, mochten we niet meer met elkaar omgaan.'* — *'Mijn vader zag dat ik niet op het rechte pad wilde blijven. Als ik dan thuiskwam, dan schreeuwde hij vaak tegen me en dreigde dat de politie me zou komen halen.'* — *'De eerste keer dat ik met de auto er vandoor was gegaan was mijn vader heel erg boos, maar een tijdje daarna heeft hij me in Marokko zelf geleerd hoe ik moet rijden.'* Soms kregen de respondenten na een tijdje schaamtegevoelens en dan met name ten opzichte van de familie: *'Ik vind het jammer dat het contact met mijn familie verwaterd is, maar ik houd er niet van om langs te gaan. Ik schaam me voor de tijd dat die criminele dingen allemaal gebeurden.'* — *'Voor die paar honderd gulden heb ik mijn tijd verziekt. Bovendien heb ik mijn familie te schande gemaakt en dat doet veel pijn. Ik schaam me enorm en daarom durf ik tegenwoordig minder naar mijn oma op bezoek te gaan.'*

Samenvattend: de rol van de familie bij het begin van de eigen criminaliteit is niet eenduidig. Acht jongens noemden familieleden bij het plegen van delicten. De reactie van de familieleden op de criminaliteit van de jongens is wisselend: soms wordt sterk afkeurend gereageerd, soms wordt de criminaliteit genegeerd door de familie. Uit het schaamtegevoel van een aantal respondenten is op te maken dat de familie in principe een belangrijke rol kan spelen bij het remmen van het criminele gedrag.

Groepsvorming

De jongens is gevraagd of ze bij het ondernemen van delinquente activiteiten deel uitmaakten van een groep. Slechts één respondent zegt altijd alleen te werken: *'Als ik iets te koop had, telefoons of zo, dan konden mensen via via bij mij terecht komen. Als ze één keer iets bij mij gekocht hadden, dan kwamen ze altijd weer terug. Samenwerken met de andere jongens uit de buurt deed ik niet, ik werkte altijd alleen.'* Van één andere jongen is niet duidelijk geworden of hij wel of niet deel uitmaakt van een groep. Bij de overige zestien respondenten speelt groepsvorming een belangrijke rol: *'Je gaat de straat op, je gaat een beetje rondhangen, je vervelen, je gaat met z'n allen drinken en roken.'* — *'Als je alleen was, dan werkte je alleen, was je met meerderen, dan werkte je samen. ... Ieder voor zich kent zijn eigen mensen. De hele groep bestaat ongeveer uit 100 mensen. Wanneer we iets ondernamen, dan gebeurde dat liever met drie dan met zeven mensen, want dan was de buit, die je kon verdelen, groter. De keuze om mee te doen aan een klus gebeurde soms impulsief, soms werd iemand bewust gekozen om mee te doen.'*

Deze zestien jongens vormden bij het plegen van delicten groepjes van twee tot vijf personen die regelmatig van samenstelling wisselden. Drie respondenten zeiden

dat de samenstelling van de groep afhing van de klus. Liefst wilden ze niet al te grote groepjes want dan bleef er per persoon steeds minder aan buit over, de opbrengst moest immers gedeeld worden. *‘Wanneer zaakjes samen beter uitkwamen, dan ging ik samen met een paar jongens, maar als ik alleen kon gaan, dan ging ik liever alleen, want dan had ik alles voor mezelf.’ — ‘Of je een brommer met zijn zessen hebt of alleen, dat maakt verschil in opbrengst.’ — ‘Het liefst werkte ik alleen, maar als ik een zaakje niet alleen kon doen, dan ging ik op zoek naar iemand die deze klus met mij wilde doen.’*

De hechtheid van de gevormde groepjes lijkt niet groot. De groepjes kunnen van samenstelling wisselen en deze groepjes komen voort uit losse kenniscircuits. Een respondent laat zich over de hechtheid uit: *‘De verschillende jongens uit de buurt zie ik niet als een hechte groep, want de een flest de ander en gaat er met de buit vandoor, dan valt de groep uiteen. Je gaat op zoek naar een ander, maar ook hier gebeurt hetzelfde. Soms zoeken ze elkaar weer op, terwijl ze van elkaar weten dat de een de ander al eens gefleest heeft. Maar als je aan een klus begint, dan denk je er niet aan genaaid te worden’.*

Over de vraag of er binnen de groep iemand de leiding had, heerst een tamelijk grote overeenstemming: binnen de groep had niemand de leiding. *‘Iedereen was gelijk, niemand was de baas. Beslissingen om iets te gaan doen werden gezamenlijk genomen of we wisselden elkaar af.’ — ‘Er was geen leider in ons vaste groepje en de ideeën om iets te ondernemen ontstonden eigenlijk altijd spontaan.’* Wanneer een paar jongens hun verhaal vertellen, lijkt het er toch op dat af en toe iemand zich als leider wil profileren omdat deze net iets meer lef vertoont of gewoon omdat deze de oudste is: *‘Als iedereen flink dronken is, dan komt het wel eens voor dat de een hoger wil zijn dan de rest. Deze gaat anderen kleineren met woorden in de hoop dat ze hem als baas gaan zien. Er zijn natuurlijk andere jongens die dat niet pikken en de zogenaamde baas eruit knikkeren.’* Volgens deze respondent draait binnen deze groep alles om jezelf te bewijzen *‘Kijk eens wat ik durf, met hem moet je meegaan om te pikken. De zwakkere jongens lachen maar wat mee en omdat ze niet het volgende slachtoffer willen zijn, doen ze mee. Dit zijn de jongens die zich laten beïnvloeden, sommigen moeten overgehaald worden mee te doen.’ — ‘Je bent wel een groep, met de oudste of de sterkste als een soort van leider, maar je gaat niet met de hele groep om...’*

Kortom, de interviews laten zien dat dertien van de achttien geïnterviewden altijd deel uitmaakten van een groep, drie werkten behalve met de groep ook alleen en één respondent ging altijd alleen op pad. Van één respondent is het al of niet deelnemen aan een groep niet duidelijk geworden. De groepjes kunnen beschouwd worden als voortkomend uit losse kenniscircuits. Hiërarchie binnen de groepen is er niet of nauwelijks.

Aard van de criminaliteit

Niet alle respondenten waren even open over de aard van de delicten die ze pleegden. Een aantal jongens wilde er liever niet over praten en bleef vrij vaag in hun bewoordingen: *‘je weet wel’*. Anderen echter schroomden niet om tot in detail te vertellen over het hoe en wat in die betreffende periode.

Meestal zijn de criminele activiteiten met vandalisme en diefstal op jonge leeftijd begonnen. De delicten geven een minder onschuldig beeld. Tabel 3 geeft een overzicht van de genoemde delicten. Uit de tabel is af te lezen dat inbraak het meest populair is onder de geïnterviewden (12 respondenten), gevolgd door berovingen met geweld (7). Op een gedeelde derde plaats staan vechtpartijen en winkeldiefstal (6). Vervolgens worden heling en overvallen genoemd (5). Berovingen zonder geweld en diefstal van brommers worden vier maal genoemd. Dan zijn mishandeling, auto-diefstal en overige delicten met geweld of wapens aan de orde (3). Dealen, fietsen- en autodiefstal worden twee keer genoemd. Joyriding, afpersing en een steekpartij zijn één keer ter sprake gekomen. Omdat niet iedereen even openhartig is over dit onderwerp, zal het lijstje met delicten uit tabel 3 niet volledig zijn. Voor de meerderheid van de jongens geldt verder dat ze zich schuldig gemaakt hebben aan meer dan één delict en dat dit tevens meer dan één keer heeft plaatsgevonden. Verder is in de tabel opgenomen in hoeverre de respondenten betrokken zijn geweest bij gewelddadige incidenten. Het blijkt dat dertien van de achttien geïnterviewden een delict gepleegd hebben waarbij geweld gebruikt is. Uit de meeste interviews komt naar voren dat geweld geen doel op zichzelf was, maar een bijkomend verschijnsel: *'Bij een laatste beroving kwam het ongewild tot een vechtpartij, waarbij ik die persoon met een mes in zijn zij heb gestoken. Ik kon gewoon niet anders.'*

Opvallend is dat de jongens praten over hun eigen criminele activiteiten in de verleden tijd. De vraag naar huidige criminele activiteiten, wordt door alle jongens ontkennend beantwoord. Ze kennen nog wel andere mensen die zich momenteel met delicten bezighouden, maar zichzelf hebben dit leven achter zich gelaten (zie ook betrouwbaarheid en criminaliteit in hoofdstuk 2).

Kortom, uit de interviews blijkt dat deze jongens zich bezig houden met vrij ernstige delicten. Inbraak wordt het meest genoemd door de responden-

Tabel 3 Genoemde delicten.

Delicten	Aantal respondenten
vechtpartij	6
steekpartij	1
mishandeling	3
joyriding	1
dealen	2
winkeldiefstal	6
fietsendiefstal	2
brommer-, scooterdiefstal	4
autodiefstal	2
heling	5
beroving	4
berovingen met geweld	7
afpersing	1
inbraak ¹	12
auto-inbraak	3
gewapende overval	5
<i>Respondent betrokken geweest bij gewelddadige incidenten:</i>	
ja	13
nee	5
<i>Respondent is gedetineerd geweest:</i>	
ja	8
nee ²	10

1. Voornamelijk inbraak in huizen, soms doelden de respondenten ook op auto-inbraak.
2. Eén respondent is nooit veroordeeld, één in voorlopige hechtenis tijdens interview. De overige acht zijn (meermalen) veroordeeld tot dienstverlening, werk- en taakstraffen, deelname aan individuele begeleidingsprojecten.

ten. De meerderheid van de jongens is betrokken geweest bij gewelddadige incidenten. Geweld wordt grotendeels beschouwd als bijkomend verschijnsel.

Detentie

Acht respondenten zijn gedetineerd geweest (onderin tabel 3). Van de overige tien respondenten heeft slechts één respondent nog nooit een veroordeling gehad. Eén van hen zat ten tijde van het interview in voorlopige hechtenis. De andere acht zijn veelal (meermalen) veroordeeld tot voorwaardelijke straffen, dienstverlening, werk- en taakstraffen en deelname aan individuele begeleidingsprojecten.

Samenvattend: acht respondenten zijn gedetineerd geweest, negen respondenten zijn (meermaals) veroordeeld en één respondent had ten tijde van het interview nog geen veroordeling gehad.

Contacten politie

Alle geïnterviewde jongens hebben op de een of andere manier met de politie te maken gehad. De jongens waren allemaal minderjarig op het moment dat ze voor het eerst in aanraking kwamen met de politie. *'Op mijn zeventiende ben ik uiteindelijk opgepakt door de politie, omdat iemand van de jongens uit de buurt een aantal jongens erbij gelapt had door alles van vroeger ook te vertellen.'* — *'Ieder van ons reed op jonge leeftijd al in auto's, die soms gestolen waren en soms niet'¹. Eentje van ons maakte een keer een stomme overtreding en werd aan de kant gezet. De andere twee auto's gingen toen ook aan de kant. De mannen die ons aan de kant hadden gezet, leken geen politie te zijn, maar ze waren het toch. Via vingerafdrukken is de politie toen ook achter alle andere dingen gekomen. We droegen nooit handschoenen, want geen van ons allen was ooit eerder gepakt door de politie. We moesten allemaal zitten en werden in verschillende gevangenissen geplaatst.'*

De contacten met politie en justitie hebben bij de meeste jongens geen indruk gemaakt. Drie jongens van veertien en vijftien jaar oud waren wel erg geschrokken van het verhoor op het politiebureau en zeggen nooit meer zoiets te willen meemaken. Bij de overige jongens heeft het Nederlandse rechtssysteem niet zo'n diepe indruk achter gelaten. De straffen worden over het algemeen als zeer licht ervaren en niet echt stimulerend geacht om een punt te zetten achter de criminaliteit. *'Angst om te zitten heb ik nooit gehad, dat stelt toch niets voor, alleen de doodstraf zou me ervan kunnen weerhouden al die slechte dingen te doen.'* — *'Het was helemaal geen slechte tijd, maar wel vervelend dat ik niet kon doen waar ik echt zin in had. In de gevangenis kon ik leren, sporten en films kijken, dus als een echte straf heb ik het niet eens ervaren.'*

Soms werden ze alleen maar opgepakt, om vervolgens na gebrek aan bewijs weer op vrije voeten gesteld te worden: *'Zolang je maar bleef ontkennen, dan was je maximaal na drie dagen weer vrij.'* De meeste jongens zijn een paar keer veroordeeld tot werk- en/of voorwaardelijke straffen. Als minderjarigen komen ze dan meestal terecht bij bureau HALT of bij de jeugdreclassering. Een aantal vertelde in een heropvoedingsprogramma te hebben gezeten. Eén respondent voelde de woede weer in hem opkomen, als hij terugdacht aan de tijd van het tweeënehalf jaar durende heropvoedingsprogramma: *'Het programma was heel zwaar en langs alle kanten word je genaaid. Het was een vreselijke tijd, het systeem klopt gewoon niet, je werd wel voortdurend gestraft, maar als je iets goed gedaan had, dan werd er niet over gesproken. De meeste leiders voelden zich heel wat "Jij bent crimineel, ik ben hier de baas en dus houd jij je waffel!" Die slechte behandeling door de leiders komt nooit boven water, want criminelen liegen toch. Naar de klachtencommissie gaan had dus ook geen zin.'* Een ander beleefde het als volgt: *'Soms hield ik vol van niets te weten en mocht ik weer gaan. Dan kreeg ik van mijn moeder op mijn donder, mocht ik een tijdje de deur niet uit, een goed pak slaag en na de straf begon het weer van voren af aan. Uiteindelijk kreeg ik een keer vier maanden voorwaardelijk, maar na twee weken werd ik wederom opgepakt en veroordeeld tot*

1. Respondent is zestien jaar oud op het moment van interview.

negen maanden jeugddetentie. Dit was een totaal andere wereld: Je zit vast, je kunt gaan zitten huilen of gewoon meedoen met het programma (voetballen, eten, slapen, lachen en vooral wachten tot de dag komt dat je vrij bent). Als nieuweling werd je door de overige jongens eerst getest, eerst werd er gekeken wie je was, welke plaats dat je zou gaan innemen. Als ze je een sukkel vonden, dan was je altijd de klos. Het leven hier was eigenlijk net als het leven buiten, maar dan iets kleiner. Onderling werd je behoorlijk genaaid. Zit je binnen, dan telt wie de sterkste is en die is dan de baas. Buiten kan dit volledig omgekeerd zijn, want dan kan de zwakste zijn vrienden bellen.'

Een grote groep respondenten zegt er maar wat gemakkelijk van afgekomen te zijn. De jongens die in detentie hebben gezeten, zijn het verder over één ding eens: als je de intentie hebt om na je straf de draad van criminele activiteiten weer op te pakken, dan doe je in de gevangenis de beste tips op om niet nog eens zo snel gepakt te worden. *'Als je vastzit ga je verhaaltjes vertellen, je gaat je eigen plek kennen. Iedereen vertelt hoe bepaalde dingen gedaan worden. Je wist waarom je gepakt was, dus zo moest het in elk geval niet.'*

Samenvattend blijkt dat alle respondenten op de een of andere manier met de politie te maken hebben gehad, soms werden ze alleen maar opgepakt om vervolgens na verhoor weer op vrije voeten te worden gesteld. Meer dan de helft van de jongens heeft echter ook in detentie gezeten. Veel indruk heeft het justitiële apparaat niet op de jongens gemaakt, behalve op de 'kleintjes' van 14 en 15 jaar.

Stoppen met criminaliteit

Vooraf uit het verhaal van de jongere respondenten was op te maken dat vanaf het moment dat ze het contact verbroken hebben met de mensen met wie ze de delicten pleegden, ze naar eigen zeggen op het rechte pad zijn gekomen. Een aantal zei dat de schande die ze veroorzaakt hadden voor de familie, de doorslag gaf om te stoppen. Door sommigen worden de gesprekken met mensen in de hulpverlening genoemd. Door hen hebben ze geleerd wat 'goede' en wat 'slechte' vrienden zijn en wat ze anders met hun vrije tijd kunnen doen in plaats van gewoon wat rond te hangen.

Om te kunnen stoppen met criminaliteit helpt het volgens een groot gedeelte van de oudere respondenten niet altijd om een straf opgelegd te krijgen, maar het heeft vooral te maken met je eigen persoonlijkheid. Eén van de geïnterviewde jongens verwoordt zijn beslissing om te stoppen als volgt: *'Je wordt ouder en begint na te denken, wil je leven in en uit de gevangenis of wil je iets maken van je leven? Je moet er zelf helemaal achter staan en helemaal alleen die keuze maken, anderen kunnen je daar niet bij helpen.'*

Tot de verbeelding sprekend is ook het verhaal van een nu twintigjarige respondent over de keuze om te stoppen of door te gaan met het leven zoals hij het tot nu toe leidde: *'De keuze om te stoppen ervaar ik elke dag als een moeilijke. De verleiding om door te gaan met je oude leven is groot. Om iets te krijgen moet je er nu keihard voor werken en sparen, terwijl ik dat geld met een klus zo verdiend heb. Ik begon te veranderen, ik werd ouder en besepte dat ik steeds mazzel had gehad met de straf die ik had gekregen. Ik kreeg het gevoel me minder te moeten*

bewijzen, maar dat het een kwestie was van keuzes maken in je leven: of meer geld kunnen verdienen met zaakjes of gewoon gaan werken. Je wilt steeds meer, maar toch heb je ineens minder en minder. Je maakt steeds meer vijanden, anderen gaan je steeds vaker naaien. Als jouw geld bijvoorbeeld eerder op is, dan dat van een ander, dan fles je hem door een scooter te pikken of geld af te nemen. Je doet het alleen om het vele geld, want je kunt niemand vertrouwen, iedereen flest elkaar. Zelfs als je er uit gestapt bent, kan het nog zware consequenties hebben, mensen uit de groep raken zenuwachtig. Sommige mensen die nu inmiddels werkten, wisten te veel en zijn er nu niet meer. Het is dus heel belangrijk dat je sterk bent, voordat je stopt!’

Kortom, redenen die werden genoemd om te stoppen met criminaliteit waren de schande die de familie was toegebracht, het besef dat ze op deze manier hun leven aan het verliezen zijn of het inzicht wat ‘goede’ en ‘foute’ vrienden zijn.

Zicht op de toekomst

Alle respondenten zien een toekomst voor zich met een goede baan, een leuk gezin en vooral veel geld. De jongens vinden het belangrijk om een diploma te halen, zodat je goede vooruitzichten hebt op een baan. Als ze niet meer naar school gaan, willen ze proberen de draad toch weer op te pakken. Een aantal wil daarentegen het liefst helemaal niet meer naar school, maar meteen gaan werken. Ze zijn het er allemaal over eens dat je moet werken om iets van je leven te kunnen maken. Over de rol die andere mensen hierbij kunnen spelen wordt verschillend gedacht. Sommigen gaan er vanuit dat ze het zelf moeten opknappen. Anderen vinden de steun van hun directe familie onmisbaar bij het opbouwen van een toekomst. De vraag welke rol vrienden in de toekomst zullen spelen, kan praktisch niemand beantwoorden. Ze hebben er geen duidelijk beeld van. Eén jongen heeft hierover wel een duidelijke mening: *‘Ik weet niet wat vrienden zijn, er is te veel in mijn leven gebeurd. Criminelen hebben geen vrienden, alleen maar kennissen, je kunt namelijk zomaar ineens verraden of gefleest worden.’*

Samenvatting en conclusie

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 17 jaar. Er is een oververtegenwoordiging van Marokkanen (10). Verder bestaat de groep respondenten uit 3 Antillianen, 2 Surinamers, een Iraniër, een Indonesiër en een Kaapverdiër. 10 jongens wonen nog bij de ouders thuis, 2 bij een familielid, 2 bij de ouders van de vriendin en 3 zelfstandig. Tweederde van de ouderparen blijkt getrouwd en eenderde woont niet (meer) samen. Dertien vaders werken, twee zijn met pensioen en drie zijn werkloos. Elf van de achttien vaders zijn laag of niet-gechoold. De andere vaders (7) zijn middelbaar of zelfs hoog opgeleid. Van de moeders werken er acht, één verblijft ziek thuis, negen zijn huisvrouw. De scholing van de moeders is min of meer gelijk aan die van de vaders, maar de arbeidsparticipatie ligt lager dan die bij de vaders.

De respondenten kregen een vbo/mavo of lager advies voor het voortgezet onder-

wijs. De jongens hebben zowel in het basis- als ook in het voortgezet onderwijs in etnisch zeer gemengde klassen gezeten. De respondenten zijn geboren en getogen in etnisch gemengde wijken en speelden al vanaf jonge leeftijd veel op straat. Ze leerden hun vrienden meestal op school of in de buurt kennen, met wie ze voetbalden en rondhingen. Vechten als 'overlevingsstrategie' was hen niet vreemd. Het begin van het voortgezet onderwijs kenmerkte zich al gauw door spijbelgedrag en/of gewelddadig gedrag, waardoor veel respondenten te maken kregen met straffen of schorsingen.

De relatie met de moeder blijkt goed te zijn. De relatie met vader was gedurende de basisschoolperiode meestal goed, maar werd volgens iets meer dan eenderde van de respondenten problematisch toen ze delicten pleegden. De omgang met broers en/of zussen is altijd goed geweest en is niet of nauwelijks veranderd. Verder blijkt het contact met het gezin weinig intensief te zijn. De band met de familie is voor de meeste jongens vanzelfsprekend. Sommige jongens hebben een schaamtegevoel in verband met het criminele verleden. Overige contacten blijken niet of nauwelijks van betekenis te zijn voor de betreffende jongeren.

Als ze mensen die het 'goed voor elkaar hebben' noemen, verwijzen de jongens allemaal naar traditionele doelen in het leven: goed op school, werk, geld. Van meer subculturele voorbeeldfiguren is geen sprake. Bekendheid met crimineel of deviant gedrag had de groep respondenten al vanaf de basisschoolperiode.

Actieve deelname van de respondenten aan criminele feiten openbaarde zich aan het begin van het voortgezet onderwijs. De eerste delicten zijn niet voorbereid. Verveling en de drang naar avontuur blijken belangrijke 'triggers' om in de criminaliteit te belanden. Vrienden spelen hierbij een belangrijke rol. Acht jongens noemen familieleden bij het plegen van delicten. Dertien jongens maakten altijd deel uit van een groep, drie werkten behalve met de groep ook alleen en één respondent ging altijd alleen op pad. De groepjes kwamen voort uit losse kenniscircuits. Hiërarchie binnen de groepen is er niet of nauwelijks.

De jongens hielden zich bezig met vrij ernstige delicten. De meerderheid van de jongens is betrokken geweest bij gewelddadige incidenten. Geweld wordt genoemd als bijkomend verschijnsel. Alle respondenten zijn in contact geweest met de politie, soms werden ze alleen maar opgepakt om vervolgens na verhoor weer op vrije voeten te worden gesteld. Meer dan de helft van de jongens heeft ook in detentie gezeten. Veel indruk heeft het justitiële apparaat niet op de jongens gemaakt, met uitzondering van de hele jonge jongens.

Redenen die respondenten ertoe brachten om te stoppen met criminaliteit zijn schande over de naam van de familie, het verzieken van hun eigen leven of inzicht in de invloed van 'slechte' vrienden. De toekomst beschrijven de jongens als 'huisje, boompje, beestje'.

Hoofdstuk 4

De Rol van de Sociale Netwerken

In dit hoofdstuk zullen de bevindingen besproken worden in het licht van de voorspellingen uit de sociale netwerktheorie, zoals die door Driessen e.a. (2002) geformuleerd zijn. Van een strikte toetsing van deze voorspellingen is overigens geen sprake. We beschikken immers slechts over 18 interviews en deze interviews zijn allemaal afgenomen bij criminele allochtone jongeren. Een vergelijking met niet-criminele jongeren kan dus niet gemaakt worden. Toch kan er met deze gegevens nagegaan worden of deze voorspellingen een zeker realiteitsgehalte hebben. Hieronder wordt daartoe eerst een recapitulatie van de belangrijkste voorspellingen gegeven. Daarna volgt een bespreking van de netwerken van de geïnterviewde jongeren. In de conclusie wordt nagegaan in hoeverre bevindingen en voorspellingen lijken te corresponderen.

Netwerktheorie

Uitgaande van de netwerktheorie zijn voorspellingen geformuleerd over de toetreding tot de criminele wereld door allochtone jongeren. Omdat het aantal netwerken waartoe iemand kan behoren in principe zeer groot is, is bij de voorspellingen een beperking aangebracht door er van uit te gaan dat voor allochtone jongeren slechts drie netwerken relevant zijn: het allochtone netwerk (familie, buurt, familie in het land van herkomst, allochtone peers), het autochtone netwerk (school, buurt, werk, autochtone peers) en het criminele netwerk (deviante groep, bende, criminele organisatie of crimineel netwerk). De voorspellingen zijn toegespitst op de ontwikkeling van een jongere van 'normaal' naar deviant en van deviant naar crimineel. De voorspellingen zijn geformuleerd in termen van allochtone jongeren, maar ze zijn even goed toepasbaar op autochtone jongeren.

Socialisatie tot crimineel

De belangrijkste voorspellingen over de overgang van een allochtone jongere van normaal gedrag naar deviant gedrag en van deviant naar crimineel gedrag hebben betrekking op de socialisatie tot crimineel. De overgang van een 'gewone' allochtone jongere naar een deviante allochtone jongere is volgens de voorspellingen op de eerste plaats afhankelijk van de deelname aan het allochtone netwerk en van de deelname aan het autochtone netwerk¹. Hoe meer een al-

1. Deelname aan een netwerk kan op verschillende wijzen plaats vinden. Het gaat met name om het aantal interactiepartners van de allochtone jongere in het netwerk en om de frequentie van contact met leden van het netwerk.

lochtone jongere deelneemt aan het allochtone en aan het autochtone netwerk, des te kleiner is het risico dat hij deviant wordt. Beide netwerken hebben dus een beschermend effect.

Bij de overgang van deviant naar crimineel speelt de binding aan dezelfde netwerken een rol: hoe meer bescherming het allochtone of autochtone netwerk biedt, des te kleiner de kans om crimineel te worden. Maar hier speelt ook een nieuw element een grote rol: eventuele deelname aan een deviante groep, een bende of eventuele contacten met (volwassen) criminelen. Als de allochtone jongere zich in een situatie bevindt waarin hij in contact komt (of kan komen) met criminelen, dan neemt het risico dat hij zelf crimineel wordt sterk toe. En als er sprake is van veel contact met criminelen of deviante jongeren, dan is de beschermende werking van het allochtone netwerk (en van het autochtone netwerk) niet meer afdoende.

Deze voorspellingen gaan over deelname aan afzonderlijke netwerken. Allochtone jongeren zijn echter tegelijkertijd van meer netwerken lid. Zo zullen zij er meestal en een allochtoon netwerk (familie) en een autochtoon netwerk (via school, werk) op na houden. Een aantal van dergelijke meeromvattende netwerkpatronen zijn nader geanalyseerd en op basis daarvan zijn voorspellingen geformuleerd, maar in het kader van deze beperkte verkenning blijven die voorspellingen hier verder buiten beschouwing. Hieronder wordt de deelname van de geïnterviewde jongens aan de drie netwerken besproken.

Allochtone netwerk

Onder het allochtone netwerk wordt verstaan de contacten binnen het ouderlijk gezin, contacten met de familie en contacten met allochtone buurtbewoners. In de interviews zijn deze contacten uitvoerig aan de orde gekomen. Aangezien er een grote groep Marokkaanse jongens in het onderzoek is opgenomen, kan er een meer volledig beeld geschetst worden over de rol die het gezin en de familie speelt in hun dagelijkse leven. Alle geïnterviewde Marokkaanse jongens hebben ouders die getrouwd zijn en samen leven. De activiteiten die het gezin samen onderneemt, zijn buiten de jaarlijkse vakantie naar familie in Marokko, vrij gering. Bovendien zijn deze activiteiten gescheiden voor jongens en meisjes. De kinderen zijn van kinds af aan gewend om hele dagen buiten te spelen. Als de kinderen oud genoeg zijn om naar school te gaan, eten ze thuis en gaan ze vervolgens weer de straat op.

Wanneer ze spijbelen of te maken krijgen met de politie, dan krijgen ze meestal van hun vader huisarrest voor een aantal dagen en een flink pak rammel. Toch blijken deze jongens niet erg gevoelig te zijn voor de autoriteit van vader, want ze gaan na hun straf weer verder met de dingen die ze eerst deden. Een aantal van deze jongens vertelt dat het contact met de politie de relatie met hun vader verslechterd heeft. Deze jongens zijn bij een ander familielid gaan wonen of wonen nog steeds thuis, maar dan is de jongen lucht voor zijn vader. Het contact met moeder blijven de jongens houden.

Het contact met de Marokkaanse gezinsleden, die elders wonen is frequent. Er woont meestal wel familie in dezelfde buurt of straat, die op zijn minst één keer per week bezocht wordt of op bezoek komt. Ook familieleden die iets verder weg wonen, worden vaak bezocht. De familie in Marokko wordt praktisch door alle

respondenten elk jaar in de zomer bezocht. Door dit frequente contact kennen de meest Marokkaanse respondenten neven en nichtjes rond de eigen leeftijd goed. Opvallend is verder dat de jongens buiten de familie (en soms enkele directe buren) eigenlijk nauwelijks andere volwassenen kennen, noch allochtone, noch autochtone.

De Surinaamse en Antilliaanse respondenten hebben met elkaar gemeen dat geen van deze respondenten ouders heeft die nog samen zijn en bij sommigen is dit zelfs nooit zo geweest. Dit had vaak tot gevolg dat de moeder voor de kost moest zorgen en de kinderen ofwel alleen thuis waren ofwel grootgebracht werden door familie. Deze jongens hadden meestal een goede band met hun moeder, maar niet met hun vader. In veel gevallen hadden de jongens geen of nauwelijks contact met hem. Het contact met andere familieleden staat bij de meeste jongens hoog aangeschreven en wordt als belangrijk ervaren. Ook deze jongens brengen al vanaf zeer jonge leeftijd veel tijd op straat door.

Concluderend kan gesteld worden dat de contacten met het allochtone netwerk over het geheel genomen niet slecht zijn. Wel is dit contact enerzijds beperkt tot de directe familie, anderzijds is het contact niet erg intensief, want de jongens zijn meestal op straat.

Autochtone netwerk

Onder het autochtone netwerk wordt het contact met autochtone jongeren en volwassenen via de buurt, school en werk verstaan. De meeste jongeren hebben grotendeels etnisch gemengde scholen bezocht. Bijna alle jongens hebben een nogal stormachtige schoolcarrière achter de rug, die gepaard ging met spijbelgedrag en schorsingen. De positie die de respondenten in het schoolsysteem innemen is niet vlekkeloos. De jongens zijn merendeels uitgesproken zwak op school. Slechts enkelen noemen een paar autochtone vriendjes op de basisschool.

De werksituatie van jongens verschilt sterk, sommige hebben bijvoorbeeld nog nooit gewerkt. Praktisch alle jongens zijn ooit wel eens begonnen met een krantenwijk, maar contact met collega's was er dan nauwelijks. Bovendien waren deze collega's vaak andere allochtone jongens uit de buurt. Vakantiewerk bestond veelal uit fabriekswerk, waar veel laagopgeleide mensen werkten, zowel autochtoon als allochtoon. Het contact bleef beperkt tot de werkvloer. Een aantal jongens heeft een tijdje vooral met autochtonen gewerkt. Dit beviel prima, maar ook in deze situatie bleef het contact beperkt tot de werkvloer. Ook voor de jongen die lid is geweest van een sportvereniging geldt dat het contact met autochtone jongeren oppervlakkig is gebleven.

Hierboven is al opgemerkt dat de jongens buiten de familie eigenlijk nauwelijks autochtone volwassenen kennen. Ook de contacten met autochtone jongeren via school, via een vereniging of via het werk stellen niet veel voor. Het contact met autochtone jongeren blijft beperkt tot een paar contacten op de basisschool en die een of twee autochtone jongens die bij twee respondenten deel uitmaken van een straatgroepje.

Criminele netwerk

Het criminele netwerk betreft de contacten met deviante jongeren en al verder gevorderde criminelen. Het contact met vrienden blijkt door de jongens niet alleen belangrijk te worden gevonden, het is ook bijzonder intensief. Met deze jongens waren ze altijd op straat¹. Al vanaf jonge leeftijd zijn de jongens op straat te vinden en hierdoor is er zeer veel contact met andere jongens, onder wie er altijd wel enkelen zijn die al ervaring hebben met het uithalen van kattenkwaad en later met diefstal en dergelijke. Het gewone buiten spelen verandert zo via het uithalen van kattenkwaad tot ernstigere vormen van criminaliteit.

Conclusie

Volgens de besproken voorspellingen was te verwachten dat het contact van de geïnterviewde jongens met het allochtone en autochtone netwerk slecht en weinig intensief zou zijn, terwijl het contact met het criminele netwerk (deviante groep, bende) intensief zou zijn.

Het contact met het allochtone netwerk blijkt vrij goed. Van een vergaand verstoorde relatie kan niet gesproken worden. Er kunnen wel een aantal kanttekeningen geplaatst worden bij dit contact met het allochtone netwerk. De jongens zijn altijd op straat, daardoor is het contact met de familie weinig intensief. De ouders van de Surinaamse en Antilliaanse jongens zijn niet samen. De Marokkaanse vader weet niet effectief om te gaan met de onheilstijding dat zijn zoon is opgepakt. En het contact blijft beperkt tot allochtone familieleden. Dit doet vermoeden dat de contacten met het allochtone netwerk van deze geïnterviewde criminele allochtone jongeren zwakker zijn dan dezelfde contacten van niet-criminele allochtone jongeren. Maar dat laatste weten we niet². En dat neemt niet weg dat de contacten met het allochtone netwerk iets beter lijken te zijn dan op grond van de voorspellingen verwacht kon worden.

De contacten met het autochtone netwerk kunnen als niet-existent beschreven worden, uitgezonderd die paar contacten met autochtone jongens op de basisschool en in straatgroepjes. Dit is conform de voorspellingen.

De contacten met deviante jongeren zijn zeer frequent. Dit is ook conform de voorspellingen. Bovendien blijkt dat de criminaliteit altijd begint via dit criminele netwerk en dat is ook conform de voorspellingen.

Twee voorspellingen sporen uitstekend met de gegevens, alleen de eerste voorspelling over deelname aan het allochtone netwerk lijkt niet helemaal overeen te komen met de bevindingen. Het is mogelijk dat het contact van deze criminele jongeren met het allochtone netwerk weliswaar nog vrij redelijk is, maar dat het toch veel slechter is dan het contact van niet-criminele jongeren met het allochtone netwerk.

1. Voor veel jongens geldt overigens dat er overlap is tussen de vriendengroep en het familienetwerk.

2. Uit één van de niet in de analyse opgenomen interviews blijkt dat de respondent heel goed met thuis overweg kan en niet crimineel is, terwijl zijn broer slecht met thuis overweg kan en zeer crimineel is.

Hoofdstuk 5.

Samenvatting en Conclusie

Dit verslag is het resultaat van een verkennende studie onder criminele allochtone jongeren. Nagegaan is enerzijds in hoeverre het mogelijk is om deze jongeren te bereiken voor een interview en anderzijds in hoeverre deze interviews de hypothese bevestigen dat hun sociale netwerken (familie, buurt, school, vrienden) van doorslaggevend belang zijn voor het beginnen met en continueren van crimineel gedrag.

Veldwerk

Via zes verschillende invalshoeken is geprobeerd criminele allochtone jongeren te bereiken. Met hulp van contactpersonen is aan de jongere een brief overhandigd of gestuurd, waarop hij zelf contact kon opnemen. Er zijn 21 interviews afgenomen. De medewerking van de politie heeft niet geleid tot een interview. Via de jeugdzorg hebben tien jongens gerespondeerd, via het straathoekwerk drie. Via twee sociale projecten is contact gelegd met criminele allochtone jongeren, wat resulteerde in zes interviews. Eén gesprek kon gerealiseerd worden na een nadere kennismaking met jongens uit een jeugdhonk. Tot slot is gepoogd via sneeuwbal-sampling interviews te houden. Dit leverde één minder geschikte respondent. Ook twee andere interviews zijn in de analyse buiten beschouwing gelaten, omdat er geen duidelijkheid was over de criminaliteit van de jongere.

De van de jongens verkregen informatie lijkt betrouwbaar, vooral waar het het verleden betreft. Over hun huidige criminele activiteiten praten de jongens duidelijk niet gemakkelijk.

Resultaten

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 17 jaar. Er is een oververtegenwoordiging van Marokkanen (10) geïnterviewd. Verder bestaat de groep respondenten uit 3 Antillianen, 2 Surinamers, een Iranier, een Indonesiër en een Kaapverdiër. 10 jongens wonen nog bij de ouders thuis, 2 bij een familielid, 2 bij de ouders van de vriendin en 3 zelfstandig. Tweederde van de ouderparen blijkt getrouwd, eenderde woont niet (meer) samen. Dertien vaders werken, twee zijn met pensioen en drie zijn werkloos. Elf van de achttien vaders zijn laag of niet-gechoold. De andere vaders (7) zijn middelbaar of zelfs hoog opgeleid. Van de moeders werken er acht, één verblijft ziek thuis, negen zijn huisvrouw. De scholing van de moeders is min of meer gelijk aan die van de vaders, maar de arbeidsparticipatie ligt lager dan die bij de vaders.

De respondenten kregen vbo/mavo of een lager advies voor het voortgezet onderwijs. De jongens hebben zowel in het basis- als ook in het voortgezet onderwijs in etnisch zeer gemengde klassen gezeten. De respondenten zijn geboren en getogen

in etnisch gemengde wijken en speelden al vanaf jonge leeftijd veel op straat. Ze leerden hun vrienden meestal op school of in de buurt kennen, met wie ze voetballen en rondhingen. Vechten als 'overlevingsstrategie' was hen niet vreemd. Het begin van het voortgezet onderwijs kenmerkte zich al gauw door spijbelgedrag en/of gewelddadig gedrag, waardoor veel respondenten te maken kregen met straffen of schorsingen.

De relatie met de moeder blijkt goed te zijn. De relatie met vader was gedurende de basisschool meestal goed, maar werd volgens iets meer dan eenderde van de respondenten problematisch toen ze delicten pleegden. De omgang met broers en/of zussen is altijd goed geweest en niet of nauwelijks veranderd. Verder blijkt het contact met het gezin niet intensief te zijn. De band met de familie is voor de meeste jongens vanzelfsprekend. Sommige jongens hebben een schaamtegevoel in verband met het criminele verleden. Overige contacten blijken niet of nauwelijks van betekenis te zijn voor de jongeren.

Als ze mensen die het 'goed voor elkaar hebben' noemen, verwijzen de jongens allemaal naar traditionele doelen in het leven: goed op school, werk, geld. Van meer subculturele voorbeeldfiguren is geen sprake. Bekendheid met crimineel of deviant gedrag had de groep respondenten al vanaf de basisschoolperiode.

Actieve deelname van de respondenten aan criminele feiten openbaarde zich aan het begin van het voortgezet onderwijs. De eerste delicten zijn niet voorbereid. Verveling en de drang naar avontuur blijken belangrijke 'triggers' om in de criminaliteit te belanden. Vrienden spelen hierbij een belangrijke rol. Acht jongens noemen familieleden bij het plegen van delicten. Dertien jongens maakten altijd deel uit van een groep, drie werkten behalve met de groep ook alleen en één respondent ging altijd alleen op pad. De groepjes kwamen voort uit losse kenniscircuits. Hiërarchie binnen de groepen is er niet of nauwelijks.

De jongens hielden zich bezig met vrij ernstige delicten, vooral inbraak. De meerderheid van de jongens is betrokken geweest bij gewelddadige incidenten. Geweld wordt vooral genoemd als bijkomend verschijnsel en niet als een doel op zich. Alle respondenten zijn in contact geweest met de politie, soms werden ze alleen maar opgepakt om vervolgens na verhoor weer op vrije voeten te worden gesteld. Meer dan de helft van de jongens heeft ook in detentie gezeten. Veel indruk heeft het justitiële apparaat niet op de jongens gemaakt, met uitzondering van de hele jonge jongens.

Op het moment van interview zeggen deze jongens niet meer crimineel actief te zijn. Of dit werkelijk het geval is valt te betwijfelen. Deze terughoudendheid om over huidige criminele activiteiten te spreken, hangt waarschijnlijk samen met de manier waarop de respondenten bereikt zijn, namelijk via de hulpverlening.

Redenen die respondenten ertoe brachten om te stoppen met criminaliteit zijn schande over de naam van de familie, het verzieken van hun eigen leven of inzicht in de invloed van 'slechte' vrienden. De toekomst beschrijven de jongens als 'huisje, boompje, beestje'.

Sociale netwerken

Nagegaan is in hoeverre de bevindingen sporen met de voorspellingen uit de

netwerktheorie. Volgens deze voorspellingen was te verwachten dat het contact van de geïnterviewde jongens met het allochtone en autochtone netwerk slecht en weinig intensief zou zijn, terwijl het contact met het criminele netwerk (deviante groep, bende) intensief zou zijn.

Het contact met het allochtone netwerk blijkt vrij goed. Er kunnen wel een aantal kanttekeningen geplaatst worden bij dit contact met het allochtone netwerk. De jongens zijn altijd op straat, daardoor is het contact weinig intensief. De ouders van de Surinaamse en Antilliaanse ouders zijn niet samen. De Marokkaanse vader weet niet om te gaan met de onheilstijding dat zijn zoon is opgepakt. En het contact blijft beperkt tot allochtone familieleden. Dit doet vermoeden dat de contacten met het allochtone netwerk van deze geïnterviewde criminele allochtone jongeren zwakker zijn dan dezelfde contacten van niet-criminele allochtone jongeren. Maar dat laatste is onbekend. De contacten met het autochtone netwerk kunnen als niet-existent beschreven worden, uitgezonderd die paar contacten met autochtone jongens in straatgroepjes. Dit is conform de voorspellingen.

De contacten met deviante jongeren zijn zeer frequent. Dit is ook conform de voorspellingen. Bovendien blijkt dat de criminaliteit altijd begint via dit criminele netwerk en dat is ook conform de voorspellingen.

Al met al lijkt alleen de eerste voorspelling over deelname aan het allochtone netwerk niet helemaal vlekkeloos te sporen met de bevindingen. Het is mogelijk dat het contact van deze criminele jongeren met het allochtone netwerk weliswaar vrij redelijk is, maar dat het toch veel slechter is dan het contact van niet-criminele jongeren met het allochtone netwerk. In dat geval zou ook de eerste voorspelling bevestigd zijn. De twee andere voorspellingen komen goed overeen met de bevindingen.

Conclusie

Het blijkt mogelijk criminele jongeren te bereiken voor een interview en in deze interviews zijn zij openhartig, uitgezonderd over hun huidige criminele activiteiten. Het bereiken van deze jongens leverde veel werk, maar weinig moeilijkheden op.

De jongens zijn min of meer terloops in de criminaliteit verzeild geraakt. *"Het ging gewoon vanzelf."* Vooral de op straat opgedane contacten spelen een doorslaggevende rol.

De interviews bevestigen de voorspellingen van de netwerktheorie. Met autochtone jongeren en volwassenen is er nauwelijks contact, met deviante en criminele jongeren des te meer. Het contact met de familie is niet optimaal, maar lijkt toch iets beter te zijn dan op grond van de voorspellingen verwacht werd.

Suggesties voor nader onderzoek

Kwalitatief onderzoek

Uiteraard kan deze verkennende studie niet opgevat worden als een definitieve kwalitatieve studie naar de loopbaan van allochtone criminele jongeren. Hieronder worden de tekortkomingen van deze verkenning opgesomd.

- In dit onderzoek zijn slechts 18 jongens aan het woord gekomen. Ook voor kwalitatief onderzoek is dit bijzonder weinig. Minimale aantallen liggen voor dit type onderzoek rond de 40.
- Voor dit onderzoek zijn alleen criminele jongeren geïnterviewd. Vergelijkingen met niet criminele jongeren konden dus niet gemaakt worden.
- In deze verkenning zijn een aantal etnische groepen, die in Nederland een flinke omvang hebben, niet of nauwelijks vertegenwoordigd: Turken, Antillianen, Surinamers, Molukkers.
- Alle onderzochte jongeren zijn geïnterviewd op een moment in hun carrière dat zij van plan zijn hun leven te beteren. Tenminste dat zeggen zij. Het is niet onmogelijk dat dit enige vertekening geeft.

Om deze tekortkomingen te verhelpen is nader onderzoek geboden. Het ligt voor de hand de nu verzamelde gegevens uit te breiden met een vijftigtal interviews. Ook met dat aantal kunnen overigens niet alle etnische groepen in het onderzoek met een redelijk aantal worden vertegenwoordigd.

De nadruk zou gelegd moeten worden op Marokkanen (reeds 10 interviews, ophogen naar circa 18), Turken (0 interviews, naar 18), Surinamers (1 interview, ophogen naar 18) en Antillianen (3 interviews, ophogen naar 18). Marokkanen en Antillianen zijn bijzonder interessant gezien hun sterke oververtegenwoordiging in de criminaliteit. Turken en Surinamers zijn slechts in geringe mate oververtegenwoordigd in de criminaliteit en zij zijn daarom interessante contrastgroepen (evenals Marokkanen islamitisch; evenals Antillianen afkomstig uit het Carabisch gebied).

Ter verdere vergelijking zou bij iedere etnische groep een zestal interviews moeten worden afgenomen bij niet-criminele jongeren met ongeveer dezelfde leeftijd en scholingsachtergrond.

Mogelijke vertekening door het feit dat alle jongens op moment van interview hun leven willen beteren kan voorkomen worden door meer nadruk te leggen op de sneeuwbal-sampling. In deze ronde is dit wel geprobeerd, maar er is niet systematisch op doorgevraagd en/of aangedrongen. De interviewers zijn wat dit betreft ook met een vrij losse instructie op pad gestuurd ('probeer het eens'). Met duidelijke instructie en het aanbieden van extra incentives aan de respondent ('jij krijgt ook wat als we via jou iemand vinden') moet het zeker mogelijk zijn een redelijk aantal jongens via sneeuwbal-sampling te vinden.

Met de na dit vervolgonderzoek beschikbare gegevens kunnen vergelijkingen gemaakt worden tussen:

- vier verschillende etnische groepen
- criminele en niet-criminele allochtone jongeren
- via hulpverlening bereikte jongens en via sneeuwbal-sampling bereikte jongens

Een vergelijking met autochtone jongeren blijft achterwege, daar het aantal te realiseren interviews dan te groot wordt.

Met de voorgestelde uitbreiding zal er een volwaardige kwalitatieve studie beschikbaar zijn naar de loopbaan van circa 45 criminele allochtone jongens en circa 25 niet-criminele allochtone jongens.

Kwantitatief onderzoek

Met de gerapporteerde verkenning is er evenmin een afdoende toets van de voorspellingen van de netwerktheorie geleverd. Voor een kwalitatieve toets kan gebruik gemaakt worden van de hierboven besproken uitbreiding van het kwalitatieve onderzoek. Voor een strenge toets zijn echter ook kwantitatieve gegevens nodig. Aan het Programma Politie & Wetenschap is inmiddels een voorstel gedaan om met behulp van enquêtes bij allochtone en autochtone jongeren in de laatste klas van "zwarte" basisscholen gegevens te verzamelen en de genquêteerde scholieren na tweekwart jaar weer op te sporen voor een interview.

Dergelijke longitudinale gegevens maken een strenge toets van de hypothese dat de sociale netwerken van de jongere doorslaggevend zijn voor crimineel gedrag mogelijk. Daarnaast zal een vergelijking worden gemaakt met de structuur- en communicatietheorie van Pinto¹. Volgens deze theorie lopen allochtone jongeren een groter risico crimineel te worden, naarmate zij meer georiënteerd zijn op een cultuurpatroon, dat gekarakteriseerd wordt door een fijnmazige structuur van gedragsregels en -codes. Ook worden beschrijvende gegevens verzameld over crimineel gedrag en politiecontacten op jonge leeftijd en van de gepercipieerde en gereconstrueerde effectiviteit van deze interventies door de politie.

1. Pinto D (2000) *Een nieuw perspectief. Herziening van beleid, onderwijs, maslowpiramide dringend nodig*. Oratie. Amsterdam: Vossiuspers AUP.

Bijlage

Inventarisatielijst interviews

Het interview is helemaal anoniem. Ik hoef zelfs je naam niet op te schrijven. Tijdens het interview maak ik voor mezelf aantekeningen, om over de interviews een verslag te kunnen schrijven. In dit verslag worden namen en plaatsnamen veranderd, zodat die niet herkenbaar zijn.

Tijdens interview twee of drie life-events bespreken met steeds zelfde terugkerende elementen, het sociale netwerk van de respondent.

1^e periode, laatste klas basisschool (12 jaar):

2^e periode, nu

globale ontwikkeling 12-nu

Algemene gegevens: respondent leeftijd; nationaliteit; verblijfsstatus; geboorteland; geboortestreek (stad – platteland); ta(a)l(en); godsdienst; woonstatus; vriendin/getrouwd; broers/zussen Leven je ouders nog? Zo ja, wonen ze samen?;

vader nationaliteit; verblijfsstatus; geboorteland ; geboortestreek ; opleiding; werk; woonomstandigheden in land van herkomst ; oorspronkelijke taal; beheersing nederlands ; godsdienst moeder [idem]

1^e periode

Eerst stel ik een aantal vragen over toen je ongeveer 12 jaar oud was.

Zat je toen op school? Zo ja, waar?

Ging je graag naar school, toen je in groep 8 zat?

Was je goed op school? Ben je al eens blijven zitten?

Bleef je wel eens een dag weg?

Hoe verliep het contact met de leraar?

In wat voor soort klas zat je toen, zaten er zowel autochtone als ook allochtone kinderen in de klas? Hoeveel?

Met wie ging je om in de klas? Wat deden jullie zoal samen?

Zagen jullie elkaar ook buiten school? Hoe vaak? En wat deden jullie dan?

Waar woonde je toen je 12 was (bij ouders/familie/elders)?

Kon je goed overweg met je vader en moeder (samen leuke dingen doen, problemen, ruzies)?

Hoe vaak was je thuis?

Werkte je vader toen? En je moeder?

Kon je toen goed met je broer(s) en/of zus(sen) overweg? Hoe vaak zag je hen?

Zag je toen ook andere familieleden, bijvoorbeeld neven/nichten/ooms/tantes?

Waar woonden zij op dat moment? Hoe vaak zag je ze?

In de buurt waar je woonde, kende je daar ook mensen? Wat waren dat voor mensen (nationaliteit/beroep/werk)?

Had je contact met mensen uit de buurt/wat hield dat contact in (straat/buurthuis/zelfde religie/vrienden)?

Met wie ging je toen nog meer om? Hoe vaak?

Welke dingen deed je samen met hen?

Had je toen al eens wat met een meisje?

Als je nog steeds aan de periode denkt dat je 12 jaar was, kende je toen jongeren die het heel goed deden op school (leeftijdgenoten, mensen uit de buurt, vrienden neven/nichten, broer/zus)? Ging je met die betreffende personen om?

Kende je toen ook jongeren die wel eens wat uithaalden, bijvoorbeeld fiets pikken, wat uit een winkel meenemen, vechtpartijen of zoiets? (leeftijdgenoten, mensen uit de buurt, vrienden neven/nichten, broer/zus, ouders). Wat deden ze dan zoal?

Hebben ze met de politie te maken gehad (waarschuwing, proces-verbaal, gevangenis)?
Had je zelf ook contact met ze?
Zo ja, waar kende je hen van/hoe ben je met hen in contact gekomen?
Deed je zelf wel eens mee?

2^e periode

De tweede periode die ik met je wil bespreken is nu, op dit moment.
Zit je nog op school? Zo ja, waar en wat voor soort school?
Ga je graag naar school? Haal je goede cijfers?
Ga je ook wel eens niet?
Hoe is het contact met de leraar?
Met welke mensen zit je in de klas (autochtoon/allochtoon)?
Met wie ga je om in de klas? Wat doen jullie zoal samen?
Heb je met deze perso(n)en ook buiten school om contact? Hoe vaak?
En wat doen jullie dan?

Waar woon je nu (bij ouders/familie/zelfstandig/elders)?
Is het contact met je vader en moeder goed?
Wat doet je vader nu? En je moeder? Hoe vaak zie je hen?
En het contact met je broer(s) en/of zus(sen)? Hoe vaak zie je hen?
Heb je nog contact met andere familieleden, bijvoorbeeld neven/nichten/ooms/tantes?
Waar wonen zij? Hoe vaak heb je contact met hen?

Heb je werk?
Zo ja, wat voor soort werk en voor hoeveel uur?
Heb je hier een speciale opleiding voor gevolgd/welke?
Vind je het werk leuk? Heb je contact met collega's?
Wat zijn dat voor mensen (allochtoon/autochtoon)?
Wat voor soort contact (werk/na werktijd/activiteit)?
Wanneer je met sommige collega's ook buiten werktijd wel eens afsprak, hoe vaak was dat dan? De collega's met wie je geen contact hebt, wat zijn dat voor soort mensen (autochtoon/allochtoon)?

En de buurt waar je woont, hoe ziet die eruit (zelf verhuisd, andere mensen verhuisd/samenstelling/beroep/werk)? Heb je contact met mensen uit de buurt/wat voor soort contact (straat/buurthuis/zelfde religie/vrienden)?

Met wie heb je nog meer contact? Hoe vaak?
Hoe belangrijk is/zijn dit/deze contact(en)?
Welke dingen onderneem je samen met hen?

Ken je jongeren die het in jouw ogen helemaal gemaakt hebben (leeftijdgenoten, mensen uit de buurt, vrienden, neven/nichten, broers/zussen, ouders)? Wat doen ze dan?
Ken je mensen die wel eens iets uithalen (leeftijdgenoten, mensen uit de buurt, vrienden, neven/nichten, broers/zussen, ouders)? Om wat voor zaken gaat dat dan zoal?
Hebben ze met de politie te maken gehad?
Heb je zelf ook contact met deze mensen?
Zo ja, waar ken je deze mensen van/hoe ben je met hen in contact gekomen?
Doe je zelf wel eens mee?
Welke rol speel jezelf in dit contact?

Globale ontwikkeling 12 - nu

Waar en wat voor soort school? Ging je graag naar school? Haalde je goede cijfers op school?

Bleef je ook wel eens weg? Hoe verliep het contact met de leraar?
Wat voor jongeren zaten in je klas (autochtoon/allochtoon)?
Met wie ging je om in de klas? Wat deden jullie zoal samen?
Had je met deze perso(o)n(en) ook buiten school om contact? Hoe vaak? En wat deden jullie dan?

Waar woonde je toen (bij ouders/familie/elders)?
Was het contact met je vader en moeder goed?
Werkte je vader toen? En je moeder? Hoe vaak zag je hen?
En het contact met je broer(s) en/of zus(sen)? Hoe vaak zag je hen?
Had je ook contact met andere familieleden, bijvoorbeeld neven/nichten/ooms/tantes?
Waar woonden zij op dat moment? Hoe vaak had je contact met hen?

Had je al werk?
Zo ja, welk werk en voor hoeveel uur?
Welke collega's had je (autochtoon/allochtoon)?
Had je contact met hen? Wat voor soort contact (werk/na werktijd/activiteit)?
Wanneer je met sommige collega's ook buiten werktijd wel eens afsprak, hoe vaak was dat dan?
En de buurt waar je woonde, hoe zag deze eruit (zelf verhuisd, andere mensen verhuisd/samenstelling/beroep/werk)?
Had je contact met mensen uit de buurt/wat hield dat contact in (straat/buurthuis/zelfde religie/vrienden)?

Met wie had je nog meer contact? Hoe vaak?
Welke dingen deed je samen met hen?
Had je toen een vriendin?

Kende je toen je in die tijd jongeren die het heel goed deden op school en met werk (leeftijdgenoten, mensen uit de buurt, vrienden, neven/nichten, broers/zussen, ouders)?
Ging je met die mensen om? Waar kende je hen van?
Kende je in deze periode ook mensen die wel eens iets uithaalden (leeftijdgenoten, mensen uit de buurt, vrienden, neven/nichten, broers/zussen, ouders)?
Wat voor zaken waren dat zoal? Hebben ze met de politie te maken gehad?
Had je zelf ook contact met deze mensen?
Zo ja, waar kende je deze mensen van/hoe ben je met hen in contact gekomen?
Deed je zelf wel eens mee?

Toekomst:
Hoe zie je je eigen toekomst?
familie; school/werk; vrije tijd; vrienden/vriendin
Wat is voor jou belangrijk om in de toekomst te realiseren?
Wat is daar voor nodig?
Bedankt voor je medewerking aan het interview.